

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı

TÜRKÇE GİBİ EDATI VE KAZAKÇADAKİ İŞLEVSEL KARŞILIKLARI

Rozipka KHASHİMOVA

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2021

TÜRKÇE GİBİ EDATI VE KAZAKÇADAKİ İŞLEVSEL KARŞILIKLARI

Rozipka KHASHİMOVA

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2021

KABUL VE ONAY

Rozipka KHASHIMOVA tarafından hazırlanan ‘‘Türkçe Gibi Edatı ve Kazakçadaki İşlevsel Karşılıkları’’ başlıklı bu çalışma, 15/06/2021 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından yüksek lisans olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Bülent Özkan (Başkan)

Prof. Dr. Nurettin DEMİR (Danışman)

Prof. Dr. Emine YILMAZ (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

Prof.Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan “*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*” kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir.
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ..... ay ertelenmiştir.
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

...../...../.....

Rozipka KHASHIMOVA

¹Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge"

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metodların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internette paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir

*Tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.**

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında zgn olduğunu, Prof. Dr. Nurettin DEMİR danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Rozipka KHASHIMOVA

TEŞEKKÜR

Böyle bir konu seçmede yol gösteren, ders ve çalışmalarında baştan sona kadar büyük sabırla ilgilenen, kıymetli vakti ve zihnini esir-gemeyen, tezimi yorulmadan ince inceleyen, yaptığım her çalışmada kendisini örnek alacağım saygıdeğer değerli tez danışmanım Prof. Dr. Nurettin Demir hocama şükranlarımı sunuyorum.

Ayrıca yüksek lisans dersleri esnasında bilgilerinden faydalandığım bütün hocalarıma en içten teşekkür ederim.

Bu süreçte beni destekleyen, bana her türlü çalışma ortamını sağlayan babam Alijan, annem Saida ve kardeşlerim ablam Diana ve abim Bahrom'a teşekkür ederim.

Yüksek lisansım boyunca bir ağabey gibi manevi desteğini hiçbir zaman benden eksik etmeyen Huseyn MUSAYEV'e teşekkür ederim.

ÖZET

KHAHSİMOVA Rozipka. Türkçe Gibi Edatı Ve Kazakçadaki İşlevsel Karşılıkları, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2021.

Türkçe kaynaklarda son çekim edatları olarak bilinen sözcükler farklı dilbilgisel işlevleri karşılarlar. Son çekim edatları, söz diziminde farklı işlevleri yerine getirirken, yeni sözlüksel anlamların ortaya çıkmasına da yararlar. Çok yaygın kullanımı olan edatlardan biri de bu tezin konusunu oluşturan *gibidir*. Bu tezin konusu gibi edatının işlevlerini derlemeden hareketle belirlenerek, Kazakça eşdeğerleriyle karşılaştırmaktır. Bu amaçla bir taraftan gibi biçiminin Kazakçaya nasıl çevrildiği diğer taraftan da Kazakçada benzerlik yapılarının Türkçede nasıl karşılandığını ortaya koymaktır. Böylece iki kardeş dil arasında benzerlik ifade eden gibi ve eşdeğerleri karşılaştırmalı olarak incelenmiş olacaktır. Çalışmanın Türkçe *gibi* edatının Kazakçada nasıl karşılandığını görmek için Orhan Pamuk'un *Beyaz Kale* romanı ve Kazakça çevirisinden, Kazakça benzerlik ifade eden biçimlerden hangilerinin *gibi* ile karşılandığını belirlemek için de Muhtar Awezov'un *Abay Yolu I* adlı romanı ve Türkçe çevirisinden yararlanılacaktır. Kazakçada *gibi* edatı kullanılmaz. İncelediğimiz metinlerde Türkçe *gibi*'ye işlevsel olarak Kazakçada *siyaqtı, tärizdi, uqsas*, ekleşmiş olan *-dAy* edatı ve *-şA* eki karşılık gelmektedir.

Anahtar Sözcükler:

Gibi, tärizdi, siyaqtı, uqsas, -dAy, -şA, Abay Yolu I, Beyaz Kale, Türkçe, Kazakça, Edat, Karşılaştırmalı İnceleme,

ABSTRACT

KHASHİMOVA, Rozipka. Postposition Gibi in Turkish and Functional Counterparts in Kazakh, Master Thesis, Ankara, 2021.

Words known as final inflectional prepositions in Turkish sources fulfill different grammatical functions. While suffixing prepositions perform different functions in syntax, they also contribute to the emergence of new lexical meanings. One of the prepositions, which has a very common usage, *gibi*, which is the subject of this thesis. The subject of this thesis is to determine the functions of the preposition, *gibi* from the corpus, and compare them with their Kazakh equivalents. For this purpose, on the one hand, how the form like is translated into Kazakh, and on the other hand, how the similarity structures in Kazakh are met in Turkish. Thus, like and equivalents that express similarities between two sister languages will be examined comparatively. Orhan Pamuk's novel *Beyaz Kale* and its Kazakh translation will be used to see how the preposition like Turkish is received in Kazakh, and Muhtar Awezov's novel *Abay Yolu I* and its Turkish translation will be used to determine which of the similar forms in Kazakh are met with as. The preposition like Kazakh is not used. In the texts we have analyzed functionally, *gibi* in Turkish corresponds to prepositions such as *siyaqtı, tärizdi, uqsas* and the added preposition *-dAy* and the suffix *-şA* in Kazakh.

Key words:

Gibi, tärizdi, siyaqtı, uqsas, -dAy, -şA, Abay Yolu I, Beyaz Kale, Turkish, Kazakh, Postposition, Contrastive Study

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYAN	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM:TEMEL KAVRAMLAR	3
1.1. KONU	3
1.2. AMAÇ	3
1.3. YÖNTEM	4
1.4. ARAŞTIRMA SORULARI	5
1.5. SINIRLILIKLAR	5
1.6. MUHTAR AWEZOV	6
1.7. ABAY YOLI I	7
1.8. ORHAN PAMUK	9
1.9. BEYAZ KALE	11
1.10. EDAT	12
2. BÖLÜM: TÜRKÇE GİBİ VE KAZAKÇA KARŞILIKLARI	13
2.1. TÜRKÇE GİBİ VE İŞLEVLERİ	14
2.2. GİBİ'NİN KAZAKÇADA EŞDEĞERLERİ	24

2.2.1. –dAy	25
2.2.2. –şA.....	32
2.2.3. Tärizdi.....	37
2.2.4. Siyaqtı.....	44
2.2.5. Uksas.....	50
3. BÖLÜM: İNCELEME.....	52
3.1. BEYAZ KALE'DE GİBİ.....	52
3.2. BİRLEŞME ÖZELLİKLERİ.....	52
3.2.1. İsim+Gibi.....	52
3.2.2. Zamir+Gibi	55
3.2.3. Çekimli fiil/Sıfat-fiil+Gibi.....	55
3.2.3.1. –Ir+Gibi	55
3.2.3.2. –AcAk+Gibi, –mİş+Gibi	57
3.3. İŞLEVLERİ	58
3.3.1. -e benzer, -e benzeyen	58
3.3.2. -e benzer biçimde.....	59
3.3.3. Karşılaştırma.....	60
3.3.4. Şüphe, İhtimal, Tahmin	61
3.3.5. Eşleştirme, Denkleştirme.....	62
3.3.6. Tarz.....	62
3.3.7. Kadar.....	63
3.3.8. Sanırım.....	63
3.3.9. Sanki	64
3.4. ABAY YOLU I VE BENZERLİK İŞARETLEYİCİLER.....	65
3.4.1. -dAy.....	65

3.4.1.1. İsim+dAy	65
3.4.1.2. Zamir+dAy	67
3.4.1.2.1. İşaret Zamiri.....	67
3.4.1.3. Çekimli fiil/Sıfat-fiil+dAy	69
3.4.2. -şA.....	71
3.4.2.1. İsim+şA	71
3.4.3. Tärizdi.....	73
3.4.3.1. İsim+ tärizdi.....	73
3.4.3.2. Çekimli fiil/Sıfat-fiil+ tärizdi.....	74
3.4.4. Siyaqtı	77
3.4.4.1. İsim+ siyaqtı	78
3.4.4.2. İşaret Zamiri.....	80
3.4.4.3. Çekimli fiil/Sıfat-fiil+ siyaqtı	81
SONUÇ	84
KAYNAKÇA	86
EK 1. ORİJİNALLİK RAPORU	90
EK 2. ETİK KURUL / KOMİSYON İZİNİ YA DA MUAFİYET FORMU	92

GİRİŞ

Batı (Oğuz) grubunda yer alan Türkçe ile Kuzey-Batı (Kıpçak) grubunda yer alan Kazakça iki kardeş dildir. Aralarında pek çok ortak yön vardır. Ancak zaman içinde ayrıntıda ciddi farklar da ortaya çıkmıştır. Benzerlikler ve farklılıkların yüzeysel varsayımları aşan çalışmalarla ortaya konulması gerekmektedir. Bu düşüncelerden hareketle, Türkçe *gibi* edatı ve Kazakçadaki işlevsel karşılıklarını tez konusu olarak seçtik. Kazakçada buna benzer bir çalışma yapılmamıştır. Bu zamana kadar yapılan çalışmalarda edatlar genel olarak anlatılmıştır ve tezde konu edindiğimiz benzetme edatları ile ilgili kısaca bahsedilmiştir. Kazakçada edatlarla yapılan araştırmalarda benzetme edatları olarak sadece *siyaqtı, sekildi, tärizdi* edatlarına yer verilmiş diğer benzetme edatlarına yer verilmemiştir. Araştırma esnasında baktığımız kaynakların hiçbirinde benzetme edatlarının aralarındaki farklarla ilgili bir bilgiye ulaşamamıştır. Biz bu çalışmamızda Türkçede *gibi* edatının Kazakçada karşılıkları ondan fazla olduğu için *siyaqtı, tärizdi, ukşap, -dAy* benzetme edatları ve *-şA* çekim eki ile sınırlandırdık ve tespit ettiğimiz edatları açıklayarak birbirinin arasındaki farkları çıkarmaya çalıştık.

Çalışmamız “Giriş” ve “Türkçe gibi ve Kazakça karşılıkları” “İncelemeler” olmak üzere üç ana bölümden oluşmaktadır. Giriş Orhan Pamuk *Beyaz Kale* ve Muhtar Awezov *Abay Yolu I* eserlerin açıklandığı ve yazarların edebi kişilikleri hakkındaki bilgilerin bulunduğu, edat teriminin iki lehçede açıklandığı kısımlardan oluşmaktadır. Dil bilgisi kitaplarında edatlar, farklı şekillerde tasnif edilmiştir. Her tasnifin haklı yanları şüphesiz vardır. Ancak biz bu çalışmamızda, Zeynep Korkmaz’ın *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi* kitabındaki şekli benimsedik. İnceleme kısmı tezimizin asıl konusunu teşkil eden Türkçedeki *gibi* edatının açıklandığı ve *gibi* edatının Kazakçadaki işlevsel karşılıklarının açıklandığı kısımda incelediğimiz metinlerde tespit ettiğimiz benzetme edatlarının kökenlerini, kullanılış özelliklerini, işlevlerini ve Türkçedeki karşılıklarını ayrıntılı olarak incelemeye çalışılan kısımdır.

Çalışmamızda ilk olarak yukarıda adı geçen eserlerdeki benzetme edatlarının geçtiği örnekleri çıkardık. Daha sonra eserlerin Kazakça versiyonlarını kril harflerinden latin harflerine aktardık. Tespit ettiğimiz benzetme edatlarının geçtiği bazı örneklerin

Kazakçadan Türkçeye ve Türkçeden Kazakçaya çevirirken gözardı edilen kelimeler ve çeviri yanlışlarını düzelttik. Eserin son bölümünde ise, çalışmamızda faydalandığımız kaynakları verdik.

1. BÖLÜM

TEMEL KAVRAMLAR

1.1. KONU

Gibi Türkçe kökenli benzerik ifade eden bir edattır. Ancak bu edat günümüz Kazakçasında kullanılmamakta, *gibi* ile işaretlenen işlevleri karşılamak için farklı edatlardan yararlanılmaktadır. Bu çalışmanın konusu *gibi* edatının Kazakçaya nasıl çevrildiği ve Kazakça hangi yapıların Türkçede *gibi* ile karşılandığıdır. Başka bir ifade ile çalışmanın konusu iki kardeş dilde benzerliğin ifade edilmişindeki farkların ortaya çıkarılmasıdır.

1.2. AMAÇ

Türkçe ile Kazakça iki kardeş dildir. Aralarında pek çok ortak yön vardır. Ancak zaman içinde ayrıntıda ciddi farklar da ortaya çıkmıştır. Benzerlikler ve farklılıkların yüzeysel varsayımları aşan çalışmalarla ortaya konulması gerekmektedir. Bu tür bir ayrıntı çalışması denemesi olarak çalışmamızda Batı (Oğuz) grubunda yer alan Türkçedeki *gibi* edatının Kuzey-Batı (Kıpçak) grubunda yer alan Kazakçada hangi kelimelerle karşılandığını Orhan Pamuk *Beyaz Kale* ve Muhtar Awezov *Abay Yolu I* romanları üzerinden tespit etmeye çalıştık. Bunu yaparken şöyle bir yol izledik: Orhan Pamuk'un Kazakçaya çevrilmiş olan *Beyaz Kale* adlı romanında geçen ve içinde *gibi* edatını bulduran cümlelerin Kazakçaya nasıl çevrildiğine baktık. Kazakçadan Türkçe çevrinin nasıl olduğunu anlamak için Muhtar Awezov'un *Abay Yolu I* romanının Türkçe çevirisinde geçen *gibi* edatının Kazakçadaki hangi yapıları karşılamak için kullanıldığını belirlemeye çalıştık. Elbette *gibi* tartışılırken *gibi* ve gibinin en yaygın işlevi olan benzerlik hakkında kaynaklarda bulunanlardan da yararlanmaya çalıştık. Yine gibinin işlevlerini belirlerken Yürütücülüğünü Bülent Özkan'ın yaptığı 118K109 kodlu *Gerçek Yaşam Temelli Okul Sözlüğü Uygulamaları* (GYTOSU) başlıklı bir TÜBİTAK-SOBAG projesi çerçevesinde derlem yoluyla elde edilen verilerden ve örneklerden yararlandık.

Tezin amacı doğrultusunda, Türkçeye çevrilmiş olan *Abay Yolu I* romanı ve Kazakçaya çevrilmiş olan *Beyaz Kale* romanlarından seçilen örnekler, gramer kitapları ve sözlükler yardımıyla Türkçe *gibi* edatının işlevlerinin Kazakçada nasıl karşılandığı ve Kazakçadaki benzetme edatlarının Türkçede nasıl karşılandığı belirlenmeye çalışılmıştır. Aşağıda kısaca tanıtacağımız Orhan Pamuk eserleri Kazakçaya en fazla tercüme edilen Türk yazarlarından biridir. Muhtar Awezov'un *Abay Yolu* romanı da Türk dünyasında iyi bilinen bir eserdir. Benzer çalışmalar için elbette başka eserlerden de yararlanmak veya konuyu daha zengin bir veri tabanından hareketle araştırmak mümkündür. Bu iki yazarın tercih edilmesinde çevirilerin kolay ulaşılır olması da rol oynamıştır. Konu daha fazla metin yardımıyla derinleştirmeye açıktır.

1.3. YÖNTEM

Türkçe gramerlerinde edat, hem terim hem kapsam konusunda bir karışıklık bulunmaktadır. Çeşitli kaynaklarda *edat* terimi için *son çekim edatları*, *ilgeç*, *takı*, *çekim edatları* vs. denilmektedir. Biz *gibi* kelimesinden *edat* olarak söz edeceğiz. Çalışmamız betimleyici, işlevsel bir incelemedir. Başta, asıl konuya geçmeden önce veri alınan eserler ve yazarları tanıtılacaktır. Daha sonra Kazakçada tespit edilen benzetme işaretleyicileri, buldukları cümle içindeki anlam ve görevleri göz önünde bulundurularak literatür yardımıyla açıklanacak, işlevleri tanıtılacaktır. Bu nedenle sadece benzetme işaretleyicileri bulduran örnekler tekrar gözden geçirilerek doğru şekilde Türkçeye çevrilmiştir. Danışmanımın araştırmacıları arasında olduğu TÜBİTAK SOBAG - 1003 - Öncelikli Alanlar AR-GE Projelerini Destekleme Programı çerçevesinde yürütülmekte olan 118K109 numaralı *Gerçek Yaşam Temelli Okul Sözlüğü* başlıklı proje için hazırlanan derlemden elde edilen bazı örnek yardımı ile *gibi* edatının Türkçedeki işlevleri belirlenmeye çalışılacaktır. Daha sonra Kazakçadan Türkçeye çevrilmiş olan *Abay Yolu I* ve Türkçeden Kazakçaya çevrilmiş olan *Beyaz Kale* romanlarından, gramer kitapları ve sözlükler yardımıyla Türkçe *gibi* edatının işlevlerinin Kazakçada, Kazakça benzerlik ifade eden edatların da Türkçede nasıl karşılandığı belirlenmiştir.

Romanlardan seçilen örnek cümlelerin hem Kazakçaları hem de Türkçeleri verilmiştir. Ayrıca *Abay Yolu I* romanını Türkçeye çevirirken tezimizin konusu olan benzerlik

işaretleyicilerinin zaman zaman çevrilmemesi orijinal metnin anlamı tamamen değişmesine neden olduğu görülmüştür. Bu gibi örneklere yeri geldikçe işaret edilecek, çevirinin nasıl olması gerektiği konusunda yorumlar yapılacaktır.

1.4. ARAŞTIRMA SORULARI

Çalışmamızın temel araştırma sorusu “Türkçedeki *gibi* edatı, çalışmamızın derlemi olan *Beyaz Kale* romanının Kazakçaya çevirisinde nasıl verilmiş, Kazakçadan Türkçeye yapılan *Abay Yolu I* romanında ise neler *gibi* ile karşılanmıştır?” biçiminde formüle edilebilir. Böyle iki yönlü bir sınamanın temel nedeni şudur: Türkçe kökenli bir edat olmakla birlikte *gibi* edatı günümüz Kazakçasında kullanılmaz. Ama elbette bu Kazakçada benzerliğin ifade edilemeyeceği anlamına gelmez. Bu yüzden iki kardeş dil arasında ortaya çıkan buradaki ayrışmanın araştırılmasının ilgi çekici olacağı düşünülmüştür.

Çalışmamızın temel araştırma sorusuna cevap bulabilmek için şu alt araştırma sorularının da cevaplanmasına ihtiyaç vardır:

- *Gibi*'nin işlevleri nelerdir?
- Kazakçada gibinin işlevini hangi işaretleyiciler üstlenmektedir?
- *Gibi*'nin işlevleri birden fazla sözcük, ek veya başka bir yollar karşılanıyorsa bu farklılığın bir nedeni var mıdır?
- Kazakçadan Türkçe hangi yapılar *gibi* ile çevrilmiştir?

1.5. SINIRLILIKLAR

Tezimizde Türkçede *gibi* edatının Kazakçada karşılığı olan kelimeleri tespit ettik. Kelime karşılıkları ondan fazla olduğu için biz tezimizde *siyaqtı, tärizdi, uksap, -dAy* benzetme edatları ve *-şA* çekim eki ile sınırlandırdık. Elbette daha geniş bir derlem yardımıyla daha ayrıntılı bir çalışmada benzerlik ifade eden yapılar kapsayıcı biçimde incelenebilir.

Çalışmamızda *gibi* edatıyla ilgili genel değerlendirmeler yukarıda sözü edilen derlemden yararlanılacaktır. Ancak Türkçe ve Kazakça karşılaştırmalı incelemeler için kullanacağımız örnekler Muhtar Awezov'un *Abay Yolu* adlı romanının birinci cildinin Kazakçası ve Türkçe çevirisi ile Orhan Pamuk'un *Beyaz Kale* adlı romanının Türkçesi ve Kazakça çevirisi ile sınırlıdır. Bu yüzden bu iki eser ve yazarları hakkında kısa bilgi vermek yerinde olacaktır.

1.6. MUHTAR AWEZOV

Tez çerçevesinde Kazakça benzerlik edatlarının Türkçeye nasıl çevrildiğini ortaya çıkarmak için kullanacağımız *Abay Yolu I* adlı romanın yazarı Muhtar Awezov, Kazak Türk kültür ve bilim hayatında çok önemli yeri olan büyük bir bilim ve sanat adamıdır. Awezov, Kazakistan'ın yetiştirdiği en önemli yazarlar arasındadır. Çağdaş Kazak Edebiyatının temellerini atan bir eğitimcidir. İlk Kazak tiyatro eserini yazmıştır. Ayrıca mükemmel bir çevirmen, düşünür, değerli bir bilim adamıdır. Kazak edebiyatı, sanatı ve biliminin gelişmesinde, tanınmasında büyük emeği vardır. Awezov yeteneğini ve gücünü halkının mutluluğuna adanmış büyük bir dehadır (Çınar, 1997: 11).

Muhtar Omarhanulı Awezov 28 Eylül 1897 yılında şimdiki Semey vilayetinin Abay ilçesinde doğmuştur. Babası Omarhan ile dedesi Awez; eğitilmiş, aydın, çocuklarının eğitimine önem veren insanlardır. Dedesi, küçük Muhtar'ı İslami konularda bilgi sahibi olması için önce bir bozkır mollasının yanına verir. Muhtar on bir yaşında babasını kaybettikten sonra bozkırdan ayrılarak şehre, amcası Kasımbek'in yanına gider ve onun elinde büyür. Önce Semey'deki Rus okulunda beş yıl, ardından öğretmen okullarında dört yıl eğitim görür (Awezov 1997: 5). Bu dönemlerde zamanını bol bol kitap okuyarak geçiren Awezov, Rus ve Avrupa klasiklerini yakından tanıma fırsatı bulur. İlk hikayelerini de bu dönemde yazmaya başlar. Yazarın ilk yayımladığı eserleri: *Qorğansızdın Küni* (1921), *Zaman Erkesi* (1923), *Eski İndet* (1926) vs. hikayeler ile *Enlik-Kebek* (1922), *Baybişe Tokal* (1923) isimli piyesleridir. 1932-1954 yılları arasında Almatı Pedagoji Enstitüsünde, S. M. Kirov Kazak Devlet Üniversitesinde ve Lomonosov Moskova Devlet Üniversitesinde öğretim üyesi olarak çalışır. 1957 yılında Kazakistan İlimler Akademisi Dil ve Edebiyat Enstitüsü Halkbilim Bölümü Başkanlığı görevine

getirilir (Awezov, 1997: 7). Bütün ömrünü halkı için çalışmaya adanmış, ardında ölümsüz eserler bırakan Muhtar Omarhanulı Awezov, 1961 yılının 27 Haziranında vefat eder.

Muhtar Awezov'a 1949 yılında *Abay* romanı için "Sovyetler Birliği Birinci Derecede Devlet Ödülü", 1957 yılında "Kazakistan Bilimine Katkıda Bulunan Büyük Şahsiyetler Ödülü", 1959'da *Abay Yolu* romanının dört cilt halinde tamamlanması şerefine "Lenin Ödülü" (O dönemdeki en büyük ödül) verilir (Awezov, 1997: 7).

1.7. ABAY YOLU

Muhtar Awezov, Abay'ı örnek alan, onun yolundan giden bilim adamıdır. Abay bilindiği gibi Modern Kazak Edebiyatının kurucusu, şair, felsefeci, yazardır. Abay, sadece edebiyatla ilgili düşünceleriyle değil, aynı zamanda sosyal hayata dair yenilikçi düşünceleriyle kendinden sonraki Kazak aydınlarının örnek aldığı bir şahsiyet olmuştur. Ondan geriye kalan eserler Kazak edebiyatının klasiği haline gelmiştir. Sovyetler Birliği döneminde pek çok Kazak aydınının katledilmesi, onların eserlerinin bulundurulması ve okunmasının yasaklanmasına karşın, Abay'ın eserleri günümüze kadar Kazak edebiyatının aralıksız severek okunan önemli eserlerinden olmuştur. Bu sebeple Abay, Kazak edebiyatında en çok incelenen edebiyatçılardan biridir. Awezov'un yetiştiği çevrede de Abay'ın şiirleri ezbere bilinmekte, şarkı veya türkü biçiminde söylenmektedir.

Abay'ın 1909 yılında Petersburg'da basılan şiirleri ortaokul öğrencisi olduğu dönemde Awezov'un elinden eksik olmaz. Awezov'un Abay'a karşı çocukluk yıllarında başlayan hayranlığı, daha sonraki yıllarda araştırmaya ve Abay'ı tarihi çerçeveye oturtmaya kadar gider (Çınar, 1997: 5). Abay'ın yaratıcı gücü Awezov için de yaratıcı, büyütücü ve eğitici.

Awezov; Taşkent'te gerçekleşen Asya ve Afrika yazarlarının toplantısında Abay ile tanışmasını şöyle anlatır:

"Altı yaşında bir çocukken, dedemin göçebe çadırındaki kağıtlarda elde yazılan şiirleri görmüştüm. Ağabeylerim ve benim söylediğimiz türkülerin sessizce kağıt

üzerinde yatmaları beni çok etkilemişti. Dedem bana ‘bu şarkıları Abay yazdı’ dediğinde daha da şaşırılmışım”(Sultanbekov, 1992: 12).

Modern Kazak edebiyatının kurucusu olarak kabul edilen şair İbrahim Abay Kunanbayoğlu'nun hayatı, Muhtar Awezov tarafından bilimsel araştırma konusu yapılmıştır. Yazar, büyük şairi sadece bilimsel ölçülerle tanıtmayı yeterli görmeyerek onu roman türleri ile ölümsüzleştirmek istemiştir. Abay'ın hayatı ve sanatı, Muhtar Awezov'un bütün ilmi ve edebi çalışmalarının en temel ve en önemli konusunu oluşturmuştur.

Muhtar Awezov *Abay Yolu* adlı destan-roman olarak nitelendirilen, dört ciltlik biyografik romanını on beş yılda yazdı. Dört cildin birinci cildi 1942, ikinci cildi 1947 yılında *Abay*; üçüncü cildi 1950 yılında *Akın (Şair)*, dördüncü cildi ise 1952 yılında *Abay Jolu (Yolu)* adıyla yayımlanmıştır. Romanın bütün ciltleri 1956 yılında *Abay Jolu (Yolu)* adıyla toplu halde basılmıştır (Awezov, 1997: 30).

“Kazak hayatının ansiklopedisi, Kazakların destanı” diye de değerlendirilen eser, yalnızca hacminin genişliğiyle değil, fikir güzelliği, konusunun önemi, anlatılan hayatın gerçek oluşu ve derinliği yönüyle başarılı kabul edilmiştir. Bu eserde, Kazakların XIX. asırdaki hayatları realist bir bakış açısıyla tasvir edilmiştir (Aşa, 1997: 57). Awezov, uzun araştırmaları neticesinde yazdığı *Abay Yolu* romanında, Abay'ın yaşadığı dönemdeki feodal yapıyı, Kazak topraklarındaki keskin sınıf mücadelesini, sınıfsal dengesizliği, bununla birlikte Batı medeniyetinin ileriye yönelik tesirlerini eksiksiz ve açık bir şekilde göstermeyi başarmıştır (Awezov, 1997: 33).

Muhtar Awezov, o günün gerçeklerini Kazak halkının büyük düşünürü, bilim adamı Abay etrafında toplayarak göstermiştir. Roman Abay'ın hayatı etrafında sunulsa da yazar, birbiriyle bağlantılı olayları kronolojik bir sırayla vermiştir. Şairin yaşadığı devrin sosyal özellikleriyle bu olaylar arasında bağlantılar kurmuştur. Romanın konusunu oluşturan asıl mücadele iki toplumsal grup arasında geçmektedir: Abay ve onu destekleyen halk kesimi ile babası Kunanbay Bey ve onun etrafındakiler. Bu mücadelede oğul Abay, yeni oluşumu; baba Kunanbay ise geçmişi sembolize eder. Abay, dağılmaya başlamış topluma karşı mücadele etmiş, Kazak birlik ve dirliğini, eğitimin önemini vurgulamıştır (Çınar, 1997: 33).

Abay Yolu romanı sadece Awezov'un sanatındaki başarısını yansıtmaz, aynı zamanda Kazakların hayatını da bütün dünyaya gerçekçi bir tarzda gösterir. Fransız yazarı Lui Aragon, *Abay Yolu* için "Yirminci asrın en büyük eseri" der (Aşa, 1997: 57). *Abay Yolu* romanı Rusça'nın yanında yirmi altı dile daha çevirilmiştir. Bunları şöyle sıralayabiliriz: Arnavutça, İngilizce, Arapça, Bulgarca, Macarca, Vietnam Dilinde, Hollanda Dilinde, Yunanca, İspanyolca, Kore Dilinde, Moğolca, Almanca, Norveç Dilinde, Polonya Dilinde, Romence, Slovak Dilinde, Fransızca, Çek Dilinde, Ermenice, Letonya Dilinde, Litvanya Dilinde, Moldova Dilinde, Tacik Dilinde, Ukrayna Dilinde, Eston Dilinde, Azerbaycan Türkçesiyle, Başkurtça, Kırgızca, Tatarca, Türkmençe, Özbekçe, Uygurca, Yakutça ve Türkçe (Aşa, 1997: 57-60).

1.8. ORHAN PAMUK

İlk zamanlarda beni tedirgin eden kimlik

sorularına da pişkinlikle cevap veriyordum artık:

"İnsanın kim olduğunun ne önemi var," derdim,

"önemli olan yaptıklarımız ve yapacaklarımızdır."

Orhan Pamuk (*Beyaz Kale*)

Bu tezde Türkçe *gibi* edatının Kazakçaya nasıl çevrildiğini görmek için kullanacağımız *Beyaz Kale* adlı romanın yazarı, Orhan Pamuk 7 Haziran 1952'de İstanbul'da doğdu. Türk edebiyatında önemli yeri olan Orhan Pamuk özellikle 2006 yılında Nobel Edebiyat Ödülü kazanan ilk ve tek Türk yazarı olması ile dikkatleri üzerine çekmiştir. Orhan Pamuk kimlik konusunda kesin tanımlamalar yapmaktan kaçınan, kendisini bir tek kültürün içinde görmektense, farklı kültürlerle donatmak isteyen bir romancıdır.

Ailesi, 19. yüzyılın sonunda Osmanlı İmparatorluğu ve Rusya arasındaki savaş süresince, Türkiye'nin Karadeniz bölgesinden İstanbul'un Avrupa yakasına göç eder. Anlaşılacağı üzere Pamuk "Avrupa-Batı odaklı" bir aileden gelmektedir. Babası Gündüz

Pamuk, Pamuk'un tarif ettiği gibi çok iyimser bir inşaat mühendisidir. Orhan Pamuk'un annesi Şeküre Pamuk, tekstil işleriyle uğraşan ve zengin kökleri olan bir aileden gelen bir kadındır. Teşvikiye İlkokulu'nda bitirdiği ilköğreniminin bazı dönemlerini babasının işi nedeniyle Cenevre Devlet Okulu ile Ankara Mimar Kemal İlkokulunda geçirmiştir. Şişli Terakki Lisesinde başladığı lise öğrenimini ise Robert Kolejinde tamamlar. Çocukluğundan beri ressam olma hayali içinde olan Orhan Pamuk, lise öğrenimini bitirdikten sonra ailenin isteği doğrultusunda üniversite öğrenimi için mimarlık bölümüne başlar. Pamuk'un hatıralarını içeren *İstanbul-Hatıralar ve Şehir* kitabında ailesinin bu tercihi yapmada etkisini şu şekilde anlatır: “Dedem, babam ve amcam gibi makul bir insan olduğuma göre, ben de İstanbul Teknik Üniversitesi'nde mühendislik okumalıyım; ama madem resim yapmayı bu kadar eğilimim vardı, aynı yerde mimarlık bana yakışırdı.” (Pamuk, 2006: 140). Ancak Orhan Pamuk, mimarlık eğitimini yarıda bırakır. Sonradan İstanbul Üniversitesi Gazetecilik Bölümünü bitirir.

Orhan Pamuk 1974'ten başlayarak düzenli bir şekilde yazı yazmayı kendine iş edindi. İlk romanı *Cevdet Bey ve Oğulları* 1979'da Milliyet Yayınları Roman Yarışmasını kazandı. Bu kitabın Fransa'da çıkan çevirisiyle 1991 Prix de la decouverte europeenne'i (Avrupa Keşif Ödülü) kazandı. 1985'te yayımlanan ve Venedikli bir köleyle bir Osmanlı alim arasındaki ilişkiyi anlatan tarihi roman *Beyaz Kale* Pamuk'un ününü yurtiçinde ve yurtdışında genişletti. New York Times gazetesinin “Doğu'da bir yıldız yükseldi” sözleriyle karşıladığı bu kitap, belli başlı bütün Batı dillerine çevirildi. 1998'de yayımlandığı Osmanlı nakkaşlarının hayat ve sanatları üzerine *Benim Adım Kırmızı* adlı tarihi romanı olağanüstü bir ilgi gördü, Fransa'da ve İtalya'da En iyi Yabancı Kitap ödülünü (2003) kazandı (Pamuk, 2006: 2). Orhan Pamuk üzerinde beş yıldır çalıştığı ve çok beklenen romanı *Veba Geceleri* yakın zamanda okurla buluştu. Yazar bu eserde ölüm korkusundan karantina karşıtlığına, hacı gemilerinden karantina isyanlarına, Osmanlı İmparatorluğu'nun son günlerinin renkli ve panoramik bir manzarasını sunuyor ve hayat, ölüm ve aşk konusundaki temel soruları yeniden ele alıyor. *Kara Kitap*, *Kar*, *Kırmızı Saçlı Kadın*, *Kafamda Bir Tuhaflık* gibi başka önemli eserleri de olan Orhan Pamuk İstanbul'da yaşamaktadır.

1.9. BEYAZ KALE

Orhan Pamuk 1986'da TRT'ye verdiği bir röportajda kendisine sorulan “*Orhan Pamuk sizin kafanızda bir romanı nasıl oluşturur, nasıl başlar sonra nasıl geliştirir ve nasıl kağıda dökülür?*” sorusuna şu şekilde yanıtlar: “*Aklımda bir görüntü vardır ve bu görüntülerden biri zamanla kendini öne çıkarır. Beyaz Kale’de bir gece yarısı saraya yürüyen bir kahinin görüntüsü vardı*” der (Doğan Hızla'nın Orhan Pamukla söyleşisi, TRT: 1986).

Orhan Pamuk 1983'de yayınlayan *Beyaz Kale* adlı romanında bugünkü kimlik arayışımızın temelinde yatan ve “veba” diye de simgelediği, geçmişteki “başkası olma isteğimizi” irdelemektedir. 17. yüzyılda Türk korsanları tarafından tutsak edilen Venedikli bir köle, astronomi, fizik ve resimden anlamaktadır. Bir paşa tarafından satın alınarak kendisine çok benzeyen ve ‘Hoca’ diye anılan bir Türk’ün emrine verilir. Bu iki kişi, himayesinde oldukları Paşanın istekleri doğrultusunda araştırmalar yaparlar; havai fişek yapımı, bilimsel makaleler, ilaçlar ve nihayet silah yapımı. Hoca kölesinden Venedik’i ve Batı bilimini öğrenmeye çalışmaktadır. Birbirlerini tanıma, anlama çabaları giderek karşılıklı etkileşime, başkalaşıma hatta birbirlerine dönüşmeye kadar varır. Pamuk, bu romanda bir taraftan “veba” diye adlandırdığı başkası olma isteğinin nedenlerini irdelemiştir: Kendini kabullenmeme, aşağılık kompleksi, ben’den memnun olmama gibi. Diğer taraftan bu başkalaşımın çeşitli yönlerini, hayal, özent, bireysel oluşumdaki doğal yansıma gibi, ele almış ve sonuç olarak, son dört yüz yıllık tarihimiz örneğinde, başkası olma sürecini ya da başkalaşım sürecini yansıtmaya çalışmıştır (Bozdemir, 1999: 215). Orhan Pamuk, *Beyaz Kale*’yi kaleme alma fikrinin *Cevdet Bey ve Oğulları* adlı eseri bittiği zaman aklında olduğunu, *Beyaz Kale* kitabının sonunda şu şekilde açıklar: “Bir gece yarısı, mavi sokaklardan çağrılı olduğu saraya yürüyen bir kahin. Kitabın adı da buydu o zamanlar. İyi niyetle, ‘bilim’le işe başlayan Kahin’im. Pek bir heyecanla karşılanmayan bu bilgisini saraya kabul ettirebilmek için hiç de sevmediği, ama astronomi merakı yüzünden kolayca öğrendiği münecimlik sanatını önce istemeyerek uyguluyor, sonra da kehanetlerinin getirdiği güç ve iktidarla başı dönünce dolaplar çevirmeye başlıyordu” diyerek yazar o dönemlerde eserin devamı ile ilgili bir fikri olmadığını söyler (Pamuk, 2013: 184). Amerikan Dergisi “Publishers Weekly”

dergisinde *Beyaz Kale* konusunda şöyle denilmektedir: *Beyaz Kale ustaca kurulmuş paradokslarla örülü, hayranlık uyandıran zarif bir postmodern hikayedir.*

1.10. EDAT

Türk dilinde edat konusu öteden beri tartışılan önemli bir gramer sorunudur. Edatların yapıları veya türleri hakkındaki çalışma ve sınıflandırmalarda şu ana kadar ortak bir yöntem belirlenmemiş, her araştırmacı kendi tarzını doğru saymıştır (Korkmaz, 2003: 1049). Arapça bir kelime olan *edat* “alet”, “vasıta” anlamına gelir. Dil bilgisi terimi olarak cümle içindeki işlevi de bu kök anlamına uygundur. Çünkü edatlar, cümle içerisinde kelimeler arasında anlam açısından aracılık yapan birer “alet”, birer araçtırlar. Edatlar, “tek başlarına anlamları olmayan, ad ve ad soylu kelime gruplarından sonra gelen, anlamca bunlara bağlanan, gramer bakımından onlara hakim olan, eklendikleri kelimelerle cümlenin diğer kelimeleri arasında anlam ilişkileri kuran görevli kelimeler”dir (Korkmaz, 2017: 895). Edat terimi yerine araştırmacılar başka terimleri de kullanmışlardır: Tahir Nejat Gencan, “ilgeç” terimini (Gencan, 1979: 438), Jean Deny “ilgiç” terimini (Deny, 2009: 500), Muharrem Ergin, Kaya Bilgegil, Haydar Ediskün, Zeynep Korkmaz, “edat” terimini, Tahsin Banguoğlu “takı” terimini (Banguoğlu, 2015: 385), Van Gabain “son çekim edatı” terimini (Gabain, 1988: 93), Nacmettin Hacıeminoğlu “çekim edatı” terimini (Hacıeminoğlu, 1984: 1), Nurettin Demir ve Emine Yılmaz “sontakı” terimini kullanmışlardır. *Sontakılar* anlamlı kelimeler, tamlamalar ve öbeklerden sonra gelerek, onların başka kelimelerle söz dizimsel ve anlamsal ilişkilerini gösterip, anlamlarını güçlendirip, sınırlayabilen kelimelerdir (Demir, Yılmaz, 2014: 220). Türk Dili Kurumu 2005 yılında yayımladığı *Türkçe Sözlük*'te edatı, “Tek başına anlamı olmayan, sonuna geldiği sözle cümledeki diğer kelimeler arasında ilişki kuran kelime türü, ilgeç” olarak tanımlanmaktadır (Türkçe Sözlük, 2005: 599).

Türkçede olduğu gibi Kazak gramerciliğinde de ayrı bir kelime türü olarak kabul edilen edat, *şılav* terimiyle adlandırılır. İskakov, *Қазиргі Қазақ Тили-Морфологиға* adlı eserinde edatları şu şekilde tanımlamıştır: “Edatlar, kelime ile kelimenin ya da cümle ile cümlenin arasında ilişki kurmak için kullanılan, öbekleştikleri kelimelerin kavramlarına çeşitli anlamlar yükleyerek onları şekil yönünden açıklayan, sözlüksel-dil bilgisel anlamı

olan kelimelerdir”(Balcı, 2014: 73). Seyilbek İsayev ve Oralbay Nurcamal da edat tanımı için hemen hemen aynı tanımı kullanmaktadırlar. Her iki gramer anlayışında da bu tür sözler; tek beşlarına anlamları olmayan, kelimeler arasında anlam-gramer ilişkisi kuran işlevsel sözler olarak kabul edilmektedir. Biz bu çalışmamızda tüm edatlar üzerine değil Türkçede *gibi* edatının Kazakçadaki karşılığı ve işlevleri, farklılıkları üzerinde duracağımız için bu kısa bilgilerden sonra *gibi* edatına odaklanacağız.

2. BÖLÜM

TÜRKÇE GİBİ VE KAZAKÇA KARŞILIKLARI

2.1. TÜRKÇE GİBİ VE İŞLEVLERİ

Gibi; benzetme ilişkisi kuran, iki unsur arasındaki benzerliği ifade eden bir edattır. Kelimenin etimolojisi *bigi* < *kibi* (*kib* ‘kalıp, dökme’+3. Şahıs iyelik eki olan *-i*) şeklinde açıklanır (Clauson, 1972: 686). Cümle içerisinde yaygın göreviyle *gibi* I. ‘benzer’, isim olarak ise ‘benzeri’ anlamında kullanılır. Eski Osmanlıcada *gibice* ‘biraz benzer, gibilerden’ (<*gibi* +-*ce* küçültme eki) şeklinde de kullanılırdı. *Gibi* edatı, bugün olduğu gibi tarihi dönemlerde de benzerlik için kullanılmıştır. EAT dönemi metinlerinde ayrıca aralarında bir anlam farkı olmaksızın *bigi* biçiminde metatez yoluyla oluşmuş şekli de kullanılmıştır. *Bigi* biçimi Çağataycanın *bigin* kelimesine ve Eski Türkçenin *bigāw* kelimesine yaklaştırılabilir (Deny, 2009: 540).

Gibi hakkında kaynaklarda sınırlı da olsa bazı bilgiler bulunmaktadır. Gramer kitapları doğaları gereği, ayrıntı vermezler. Örnek olarak Ergin *gibi*’yi *bigi* ve *tek* ile birlikte benzerlik edatlarından saymakla yetinir(Ergin, 2009: 371). Korkmaz “benzerlik, tıpkılık, denklik” ilişkisi kuranlar başlığı altında *gibi* edatını da alır. Ona göre *gibi* edatı, “çoklukla karşılaştırmaya dayanan bir benzerlik ilişkisi kurar:” “Benzerlik ilişkisi, iyelik ekleri ile genişletilmiş –Dık/DUK’lu sıfat-fiillerden sonra da görülür: *umduğum gibi çıkmadı.*” “Öteki sıfat-fiil eklerinden sonra gelen *gibi* edatı daha çok gerçek olmayan, ‘mişesine’ anlamında farazî bir benzetme işlevi görür: *Bu idadi talebesine ders verir gibi hazla elemi bana anlattı. Yıldızlar şöyle bir geri çekilir gibi oldular.* Korkmaz, 2003: 1067). Birinci örnek doğru değil. “İyelik ekleri almış –DIK/DUK’lu sıfat-fiilin olumlu ve olumsuz biçimleri üzerine gelen sıfat-fiilin olumlu ve olumsuz biçimleri üzerine gelen *gibi* edatı, cümlenin ilgili öğeleri arasında benzerlikten çok yine karşılaştırmaya dayanan bir eşitlik ve denklik bağlantısı kurar: *Sana değer verdiğim gibi ona da değer vermek zorundayım...* (1068). “–DIK/DUK sıfat-fiili ile birleşen *gibi* edatı bazen de ‘o anda, hemen arkasından, -ır ...-ırmaz (!)” anlamlarında “çabukluk” gösteren bir işlev yüklenir. Cümletdeki iki ayrı oluş ve kılışı çabukluk ilişkisi ile birbirine bağlar: *Bunun üzerine bastığı gibi göletin içine gömüldü. Haberi aldığı gibi yola çıktı* (Korkmaz 2003, 1068). “Sıfat-fiillerden sonra gelen ve cümledeki başka öğelerlele ilişki kurmayan *gibi* edatı, benzerlikten gelen bir ‘tahmin’ gösterir: *Ayak izlerine bakılırsa, burada birileri dolaşmış gibi. Hava bulutlu olduğuna göre bu gün yağmur yağacak gibi.*” Korkmaz 2003, 1068, gibinin başka işlevleri için bk. Hirik 2017).

TDK sözlüğünün internet versiyonunda *gibi* maddesinde şu bilgileri buluruz:

“1. *edat* -e benzer: “*Bu göz alabildiğine düzlük, sinsî bir bataklık gibidir.*” - Azra Erhat

2. *zarf* O anda, tam o sırada, hemen arkasından: *Haberi aldığı gibi yola çıktı.*

3. *zarf* İmişçesine, benzer biçimde: “*Bu sade dekor, ölümün manzarasını ulvi bir tablo gibi güzelleştirmiştir.*” - Orhan Seyfi Orhon

4. *zarf* -e yakışır biçimde: *İnsan gibi davrandı.*” (<http://sozluk.gov.tr/>)

Ayrıca “Atasözleri, deyimler ve birleşik kelimeler” sekmesi altında üç birleşik kelime verilir.

“... **gibi yapmak** ... imişçesine davranmak: *Sever gibi yapmak.*

gibi gelmek ... sanısı vermek, ... sanısı yaratmak: ‘*Murat'a boş, kimsesiz ahşap bina, temelinden sallanıyor gibi geldi.*’ - Kemal Tahir

gibi olmak bir duruma, bir duyguya yaklaşmak: ‘*Sorum üzerine biraz çekinir gibi oluyor.*’ - Ahmet Ümit”

Gibi sözcüğünün birinci anlamda edat, geri kalan üç tanıtımda zarf olarak verilmesi ilginçtir. Ayrıca sözlükte ilkesel olarak ilk ögeye göre maddeler belirlendiği için örnek olarak *su gibi*'de olduğu üzere başka hangi birleşik kelimelerin olduğuna karar vermek güçtür. Ama sözlüğün internet sayfasındaki arama kısmına *gibi* yazınca yukarıdakilerden başka ortaya çıkan *gibilerden, gibisi, gibisinden, gibisine gelmek, gibisine getirmek; su gibi* yazınca çıkan *su gibi akmak, su gibi ezberlemek, su gibi aziz ol, su gibi bilmek (veya okumak), su gibi gitmek, su gibi olmak, su gibi terlemek* örnekleri, *gibi* ile yapılmış birleşik kelimelerin ve deyimlerin oldukça yüksak olabileceğini göstermektedir. Oysa *gibi* hem kullanım sıklığı hem de belli bağlamlarda yeni anlamlar kazanma durumu,

derlemin de gösterdiği üzere çok yüksek olan bir edattır. Her şeyden önce ana maddenin tanımında zarf olarak işaretlenen üç tanımda zarf olan *gibi* değildir. *Gibi* verilen tanımların hepsinde edattır, zarf olan ikinci tanımda *aldığı gibi*, üçte *ulvi bir tablo gibi*, dördüncüsünde ise *insan gibi* öbekleridir. *Gibi* bir edat olarak, zaten cümle ögesi olarak kullanılmak yerine cümledeki kelimeler arasındaki ilişkileri gösterir. Özellikle son çekim edatı olarak sonuna geldiği öbeğin zarf olarak kullanılmasını sağlar. İsim artı *gibi* yapıları sadece zarf aynı zamanda sıfat olarak da kullanılabilirler: *benim gibi biri*.

Hem kullanımı sıklığı hem de eş dizimliliği derlemin de gösterdiği üzere çok yüksek olan *gibi* edatı ayrıca sözlükte tanımlanması gereken çok sayıda alt anlam kazanır. Bunların bir kısmına aşağıda işaret edeceğiz.

Andreas Tietze'nin sözlük verilerine dayanan *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati* (TETTL) gibinin tarihi gelişimi hakkında da ipuçları sunar. Tietze edat ve isim olarak kullanımı *gibi* I ve *gibi* II ayırır. Edat işlevli kullanımla ilgili olarak “Öteki postpositionlarda olduğu gibi kelime umumiyetle casus (durum) eki olmayan (casus absolutus'da bulunan) ismi takip eder” der ve Eski Anadolu Türkçesinden günümüze uzanan örnekleri sunar. Ama Tietze EAT dönemi örnekleri için 1451 tarihli *Ferec Ba'de'ş-Şidde*'nin Budapeşte nüshasını kullandıktan sonra hemen 20. yüzyıl eserlerine atlar tanık cümlelerde. Bu açıdan bakınca TETTL'deki tanıkların da Tietze'nin kullandığı zengin malzemede yer alan örnekleri tam olarak yansıttığı söylenemez. Tietze ayrıca yalın hâlde isimle birleşen örnekler yanında “Casus eki olan isimden sonra” kullanılışı için *bir okul paydosunda gibi* örneklerini de verir. Ayrıca “şahıs zamirleri, işaret ve soru zamirleri umumiyetle (fakat *-lar/-ler* ile bitenler hariç) genitivus (genetif, ilgi hâli) hâliyle birleşmesinin de örneklerini verir: *benüm gibiye, bunun gibi*. Bu arada EAT'de *nenüñ gibi* biçiminin de olduğunu, ama günümüzde yerini *ne gibi*'nin kullanıldığını belirler. Yine 20. yy. eserlerinden zamirlerin ilgi eki almamış biçimleriyle kullanılışını da tanıklar: *Sen gibi, Biz gibiler, sen gibidir*. Ayrıca “Mukayese postposition'u olan *gibi* yalnız ayniyeti değil, görünüşü de ifade eder” dedikten sonra *İşler kötü gibi... memnün gibi*. Krş. *gibilerden, gibi gel-, gibi yap-*. Ayniyetin zımnî reddi bu ifade tarzını beddualara müsait kılar: “*Yol gibi Allah belânı versin!*” dedi Azime, “*Bitecek halin yok.*” (F. Baykurt 1970 s. 195). Mukayeseden başka *gibi* ile bir ilave malumat da verilebilir: *Gazinonun bahçesi gibi cadde mahşer*. (S.M. Alus, Akşam Gaz. 19.IV.1944).

TETTL’ndeki veriler, gibi’nin isim olarak kullanımının da eskiden beri olduğunu gösterir:

“**gibi II** (isim) ‘benzeri’ <**gibi I**. *Ḳāzī-nūḡ gözleri kamaşdı: “Bunuḡ gibi-ler gördüğüm yokdur, haḳḳā!” dedi.* (Ferec 855/1451 v. 15b). *Ḳırḳ yıl arasa onuḡ gibisini bulamazdı.* (Gürpınar, 1926: 408). *Bir dönüm topraḡın verdiḡini beyler vermez adama. Toprak gibisi yoktur! Onun kadrini bilen bilir.* (F. Baykurt 1967: 46). *Ne söylersin birader! 2500’den aşaḡı yok. Onu da Allah köşk eyliye! Şöyle oturulabilecek gibisi 2500, 3000 lira.* (B. Felek 1947: 36). *Çoḡul: Ḳoḳoniçā anları göreli, zannıma göre, Aḡa Dandini gibiler artık kumda oynar.* (Aḡmed Vefiḳ Paşa 1927: 40). *Ahālīden yabancılara, huşūşiyle bizim gibilerine karşı bir ictināb var.* (Aḡmed Şerīf 1326 [1908]: 219). *Külāhuma anlat sen benim! Çok gördük sen gibileri.* (F. Baysal 1944: 37).”

TETTL’de ayrıca *gibi*’den türemiş kelimelere ve -m sesi alarak genişlemiş biçimlere ve *gibi* ile oluşturulmuş birleşik fiillere de yer verilir. Bunlar şöyledir:

“EOsm. **gibice** ‘biraz benzer, gibilerden’ TS 1693 <**gibi** + **-ce** küçültme ek, b. **ahça**. *Bir yuva düzdi ve bir taht gibice mürtefi’ yercügez düzdi, bēşiḡi anda ḳodı.* (Ferec 855/1451 v. 188a). *Satu gibice nesne êtdüḡ mi?* (a.e. v. 241a).

gibi gel- ‘görünmek, zannedilmek’ <**gibi II**. *Raiḡ Efe güldü. “İlāhi çok yaşa Çavuşum, boşuna zahmet ederiz gibime gelir.”* (K. Bilbaşar 1944: 80). *Havadan geçen hafif rüzgârlar sanki ağaçları, evleri ve insanları sadece okşamak için gibi gelirdi.* (A.Ş. Hisar 1944: 117).

gibilerden/gibilerde ‘çeşidinden’ <**gibi II**. *Beni kapının önünde gördü, karşıdan: Geldimi gibilerden işaret etti.* (M.L. Dikbaş 1936: 23). *Bana da “Sordurturum sana...” gibilerden, çıktı gitti.* (O. Kemal 1949: 37).

gibim ‘gibi’ <**gibi I** + /m/, b. **aferim**. *O, Fırıncı Mustafa’nın büyük kızını bilin mi, Hacer’i? Konak gibim kız.* (M. Seyda 1962: 24).

gibin ‘gibi’ <**gibi I** + /n/, belki **gibim**’in varyantı. *Ḳayuḡumu yükledim | Hep Rizeli Rizeli | Adam çēbinde besler | Senin gibin güzeli.* (A. Caferoḡlu 1946: 180).

gibi ol- ‘-acak gibi yapmak, -acak gibi olmak’ *Ammā biti haberi gümāna düşürür gibi oldu, anuñicün pādişāhdan gitmege destūr diledüm.* (Ferec 855/1451 v. 21a). *Kız icer gibi olurdu, yaķasından aŗaĝa dokeridi. Őezzāde anı icer sanurdu.* (a.e. v. 139b). *Bedī.ülcemāluñ bir pāre Seyfūlmülūka özi göyner gibi oldu.* (a.e. v. 150b). *Cün Őezzāde Fahrūnnisāya bu tarīķile görindi, kızuñ bāñınında bir toħum ekilür gibi oldu: diledi ki cūŐ ēde, na.ra ura.* (e.e. v. 204b).

gibisine ‘gibilerden’ <**gibi II** + dativus adverbialis (zarf işlevli yönelme durumu), b. **abes yere** □. *Fakat Cemil de ona: Çık git... gibisine kapıyı işaret eder.* (M.L. Dikbaŗ 1936: 66).

gibi yap- ‘yaptığı izlenimini vermek, iddia etmek’ <**gibi I** + **yap-**. *Sözünü bitirince alt dudaĝını ısırmuş ve kalkacak gibi yapmıştı.* (M. Seyda 1966: 305). *Öldü gibi yapıp aldattı beni be.* (F. Baysal 1955: 7). *Gözlerime tutuyordum; üstüste burnumu çekerek ağlıyor, hıķırıyor gibi yapıyorum.* (S.M. Alus 1944: 30).

Bu çalışmada verilerini kullandığımız *Gerçek Yaşam Temelli Okul Sözlüğü* (GYTOS) projesi çerçevesinde oluşturulan derlemde *gibi* edatı sıklığı ve eşdizimliliği çok yüksek kelimelerden biridir. Toplam 10 milyondan fazla kelimedenden oluşan derlemde tam 51286 defa geçer. *Gibi* bir son çekim edatı olduğu için kendisinden önceki öge ile birleşerek yeni anlamlar kullanılması beklenen bir durumdur. Ancak gerçekten ortaya bir birleşik kelime çıkıp çıkmadığına karar vermek her zaman kolay değildir. Örnek olarak *ayı gibi* örneğinde iki sözcüğün yeni bir anlamlı sözlükbirim oluşturması çok açıkken, *ok gibi fırlamak* gibi durumlarda sadece *ok gibi* biçiminin mi alınması gerektiği hususu tartışmaya açıktır. Adı geçen derlemden tespit edilen eşdizimliliği yüksek, sözlükte tanımlanması gereken yeni anlamların ortaya çıktığı düşünülen yapılar şöyledir:

- ... **gibi gelmek** ‘kanaat oluşmak’ *Eve girmek, sanki Melek’i istemeye gitmekmiş gibi geldi bana. Arada bir öten baykuşun sesi onlara ninni gibi geldi.*
- ... **gibi olmak** ‘yaklaşmak, neredeyse gerçekleşecek olmak’ *Sarı Yumak, ağlayacak gibi olmuştu.*

- ... **gibi yapmak** ‘yapılmamış bir şeyi yapmış gibi davranmak’ *Anneannesine gidiyor gibi yapmış.*
- ... **gibisi var mı** ‘bir şeyi çok övmek, en iyisinin o olduğunu dile getirmek için kullanılır’ *Özgürlük gibisi, barış içinde yaşamak gibisi var mı?"*
- ... **gibisi yok** ‘en iyisi o, daha iyisi bulunmaz’ *Taze sıkılanı içmek gibisi yok! Herkes, ilkbahar gibisi yok! diyerek beni över." demiş.*
- **aç kurtlar gibi** ‘büyük bir iştahla’ *Gençler eğreltilerin üstüne kurulan sofraya aç kurtlar gibi saldırdılar. Önüme ne konursa aç kurtlar gibi saldırıyorum.*
- **aklına geldiği gibi** ‘nasıl isterse öyle, plansız programsız’ *Trafikte kurallara uymaz, aklına geldiği gibi araba sürer. Toplum içinde herkes aklına geldiği gibi davranmaya kalkışsaydı, insanlar birbirlerine girerlerdi.*
- **ayı gibi** ‘kaba, iri’ *Birinden söz ederken ona ayı gibi olduğu söylenirse, bu deyim, onun iriyarı ya da kaba saba, görgüsüz biri olduğu anlamına gelir.*
- **-AcAk gibi değil** ‘yapılması imkansız, yapılması mümkün olmayan’ *Saçın, başın bakılacak gibi değil; cadı karı!*
- **balyoz gibi** ‘çok ağır, çok sert’ *Kıllı, kocaman elini havada bir balyoz gibi sallıyordu. Sesi şiddetli bir balyoz gibi indi: "Görürsün dedik, işte.*
- **bildiğin gibi** ‘değişiklik olmadan, eskiden nasıl öyle, malum; nasıl istersen’ *Anneannem hamurun ayarını tutturduktan sonra önüme yığıldı. "Hadi bakalım, bildiğin gibi şekil ver," dedi. "Arkadaşını tanımıyorum. Yine de vereceğim onu sana, var bildiğin gibi yap. .*
- **buz gibi** ‘çok soğuk, soğuk; duygu taşımayan’ *Susadı, su içti şırl şırl akan buz gibi pınardan. Mert buz gibi bir sesle, "Birkaç ihtimal var," dedi.*
- **buz gibi bir hava esmek** ‘çok hoş olmayan bir durum ortaya çıkmak’ *Salonda buz gibi bir hava esti.*
- **cam gibi** ‘çok parlak, pırıl pırıl; donuk’ *Aralarında küçük bir otun bile yeşermediği cam gibi keskin kenarlı, ışık saçan kayalar... Gözleri cam gibi*

ürkütücü. Hâlâ kabuğunun içindeydi, bu kabuk, artık iyice incelmış ve cam gibi şeffaf bir hale gelmişti.

- **çıldırılmış gibi** ‘kontrolsüz biçimde’ *Bir yandan da olduğu yerde çıldırılmış gibi dönüyordu. Toro daha kapıdan girer girmez, çıldırılmış gibi saldırdı üstüne.*
- **çılğınlar gibi** ‘aşırı, çok, kontrolü kaybetmiş biçimde’ *Getirip kentin meydanına koydular, çılğınlar gibi eğlenip bu büyük zaferi kutladılar. Hepimiz çılğınlar gibi sevinmiştik. Özellikle aç olduklarında ve grup halinde ava çıktıklarında çılğınlar gibi zıplayabilirler.*
- **cin gibi** ‘çok zeki, çok akıllı’ *Minik bir gagası, çevreye cin gibi bakan gözleri vardı. Onun yanında da, yaşça daha küçük, cin gibi bir oğlan. Kuduruk Arda, dokuz yaşında, cin gibi bir şey.*
- **çıra gibi** ‘çok kötü duruma düşmek; çok parlamak’ *Gözleri mavi mavi, iki çıra gibi yanıyordu. Eğer yediğim bu halt, Esin Hanım`ın hoşuna gitmezse, karların ortasında çıra gibi yanmıştım.*
- **çita gibi ‘çok hızlı’** *Pırl pırl giysiler içinde, çita gibi bir subay, anıtın yanı başında 90 bin askerimizin nasıl donduğunu anlatırken kalabalıktan çit çıkmıyordu. Recep`le Sato çita gibiydiler.*
- **cıva gibi** ‘çok hareketli, ele avuca sığmaz’ *Sağbek cıva gibi olmasa şimdiye kadar yediği goller bir düzineyi bulurdu. Ama afacanlar, cıva gibi bir oraya, bir buraya sıçrayıp kurtuldular.*
- **çivi gibi** ‘çok sağlam, dayanıklı’ *Naci: "Şifa olsun!" dedi. "Yarasın!" Aradan çok geçmeden, gerçekten de çivi gibi kalkmıştı ayağa.*
- **çocuklar gibi** ‘önyargısız’ *Güzel karısının dizlerine kapandı, çocuklar gibi ağladı. Tek gözlü dev, çocuklar gibi sevinerek: «Hoş geldin sefa geldin, bana yemlik mi geldin? Anneannem çocuklar gibi mutluydu.*
- **çöp gibi** ‘çok ince, aşırı zayıf’ *Hani şu, yıllar önce Kuşadası plajlarında, çöp gibi incecik bacaklarıyla mısır satan küçük İlhan... Zayıfım, bacaklarım çöp gibi ya, ânında yapıştırmışlar miskoyeyi.*

- **çorba gibi** ‘karma karışık’ *Kafamın içi çorba gibi karıştı, nanesi eksik. Son zil çaldığında kafası çorba gibi karışık bir şekilde çantasını toplayıp servise koştu.*
- **çuval gibi** ‘gücü tükenmiş biçimde’ *Adımlarını güçlüklerle atarak sallana sallana sınıfa girecek, bir çuval gibi kendini sandalyesine bırakacaktı. Boş bir çuval gibi yere düşmek üzereydim.*
- **dağ gibi** ‘güçlü kuvvetli, ihtişamlı, iri’ *Bir karayel, bir fırtına, dağ gibi dalgalar örtüvermiş sallardan köprüyü, üstündeki askerler, atlar, arabalarla. Karşısında dağ gibi bir delikanlı duruyordu. Anadolu, dağ dedi durdu, dağ gibi derdini dağlara döktü.*
- **dal gibi** ‘ince uzun’ *Boyu dal gibi fışkırmış, bıyıkları terlemişti. Mavi gözlüydü, dal gibi inceydi.*
- **dantel gibi** ‘çok güzel görünümlü’ *Kıyıları dantel gibi işleyen zakkumlar güneşte ısındıkça, havayı mis gibi bir koku dolduruyordu. Âdeta dantel gibi ince ince işlenmiş bu kristaller.*
- **davul gibi şişmek** ‘çok şişmek, rahatsızlık verecek derecede şişmek’ *Padişah iyileşecek yerde karnı davul gibi şişiyor.*
- **davul gibi ‘çok şişmiş’** *Midem davul gibi gerilecek yine. Kimi ağzına öyle büyük bir lokma alır ki, yanakları davul gibi olur.*
- **dediği gibi** ‘daha önce anlattığı üzere’ *Tam da dediği gibi sınıfta benim yanıma oturdu Zeynep. İşte dediğim gibi, çok, ama pek çok seneler evveldi.*
- **değnek gibi** ‘ince uzun, çok zayıf’ *Değnek gibi zayıf bacakları üzerinde sıçraya sıçraya kaçtı fakat pek uzaklaşmadı. "Fakat tiksiniyordu, suya gölgesi vuran, ipince, değnek gibi bacaklarından.*
- **deli danalar gibi** ‘ne yaptığını bilmez hâlde’ *Kapatıldığı zindanın içinde farlarını açmış, deli danalar gibi dönüyordu. Şimdi surdan bir sopa alacağım, ikinizi birden önüme katıp deli danalar gibi böğürteceğim.*
- **deli gibi** ‘ne yaptığını bilmez halde’ *Çocukların ellerinden kurtulup deli gibi yola fırladım. Kalbi deli gibi çarpıyordu. Ama o kız deli gibi severdi seni.*

- **demir gibi** ‘çok sağlam, sert, güçlü kuvvetli’ *Bileğin demir gibi olmalı! Ayakları yumuşacık, sırtı demir gibi sert, hiç öyle at olur mu?*
- **destan gibi** ‘olağanüstü güzellikte’ *Makale Biyografi Söyleşi Deneme Başka sanat bilmeyiz, karşımızda dururken Yazılmamış bir destan gibi Anadolumuz.*
- **dev gibi ‘iri yarı’** *Ya da o dev gibi adamı bir koliye tıkıp seyretsem. Kapıdaki dev gibi heykeller, onları bekler gibiydi.*
- **deve gibi kinci olmak** ‘çok kin beslemek, kin beslemekten vazgeçmemek’ *Yılışırđım. "Bu huyun iyi," derdi bana, "kinci değilsin." Kendisi deve gibi kinciydi. Uysal bir deve gibi, yanı başlarına yavaşça çöküverdi.*
- **--DIĞI gibi** ‘-ar ... -maz’ *Ekmeği kaptığı gibi suya dalıp gitmiş. Hasan geldi, sürücü koltuğunun altında çekme halatım vardı, onu kaptığı gibi yetiştirdi.*
- **domuz gibi** ‘çok sağlam; çok iştahlı’ *Küçük bir domuz gibi tıknaktan başka bir şey düşünmüyor zaten. Çırac Domuz gibi canım, bir şeyciği yok.*
- **dün gibi hatırlamak** ‘yeni olmuş gibi hatırlamak’ *Yine de o kötü günleri daha dün gibi hatırlıyorum.*
- **dün gibi** ‘çok zaman geçmemişçesine’ *Oysa geçen yılbaşı daha dün gibi... Ne de olsa, küçük amcamın araba hırsızlığı daha dün gibi aklımdaydı.*
- **efendi gibi** ‘sakin sakın, düzgün biçimde’, *Daha ne kadar bekleyeceğiz?" dedi kuşkuyla, "Şu işin doğrusunu efendi gibi anlatırsan ikinizin de haynna olur, bilmiş ol. Biraz efendi gibi durun.*
- **eşek gibi** ‘acımasızca, zorla, istesen de istemesen de’ *Eşek gibi okuyacaksın, gör bak bakalım!" diye bağırıyordu. ""Hah," dedi ninem, "altına bir eski araba veriyorlar, al sana bir de daire parası, tamam. Amma bunun için seni eşek gibi çalıştırıyorlar."*
- **eskisi gibi** ‘eskiden olduğu biçimde’ *Bakın, artık eskisi gibi sağlıklı ve parlak görünüyor. Ancak eskisi gibi yürüyemiyor, koşamıyordun. Yüreği artık eskisi gibi tıp tıp diye atmıyordu.*

- **fare gibi kapana kısılmak** ‘çaresiz kalmak’ *Yani bütün subay ve erler bir fare gibi kendiliğinden kapana kısılmıştı. Kendini bir fare gibi kapana kısılmış hissediyordu.*
- **fiçı gibi** ‘şişman’ *Denizcilerin çoğu fiçı gibi adamlardı.*
- **fidan gibi** ‘ince uzun, boylu poslu’ *Hep bir boy, hepsi fidan gibi, sporcu bir gençlik. Sarı saçları, yeşil gözleri ve fidan gibi endamıyla gösterişli bir delikanlı olmuştu.*
- **filinta gibi** ‘yakışıklı’ *İkisi de cesur, filinta gibi delikanlıydı. Kardeşini filinta gibi giydiren, üstüne titreyen, umudun renklerini görmüş 5. sınıftaki ablasıymış.*
- **filiz gibi** ‘gösterişli, ince uzun?’ *Yer yüzünde dikili bir ağacı yokmuş ama, filiz gibi üç oğlu varmış. Gel zaman, git zaman derken, biri filiz gibi bir delikanlı olmuş; biri de gül gibi bir kız!*
- **film gibi** ‘filme benzeyen, gerçek olması çok zor, ancak filmlerde görülen’ *Yaşasın o güzelim Türk filmleri, yaşasın film gibi aşklar, yaşasın postacımız dedik durduk arkasından günlerce. Ufaklık`ın gözlerindense anılar, bir film gibi geçip gidiyordu.*
- **fincan gibi** ‘kocaman’ *Sele [yayvan, geniş sepet] gibi başı, fincan gibi gözleri varmış hakanın. Kares ve Rufus yabancıya fincan gibi açılmış gözlerle bakıp ipi kaptılar.*
- **fırtına gibi** ‘hızla, büyük bir hızla, öfkeyle’ *Ali Ağa, kadirgada fırtına gibi esip gürlüyordu. Babasının dizlerinden aşağıya kaydı ve fırtına gibi dışarı fırladı. Çünkü babası fırtına gibi salona dalmıştı. Çünkü babası fırtına gibi salona dal*
- **gözleri faltaşı gibi açılmak** ‘çok şaşırarak’ *Gözleri faltaşı gibi açılmıştı: Deme... İki gün sonra mı gidiyoruz? Zeynep`in gözleri faltaşı gibi açıldı.*
- **kuş gibi hafif** ‘çok rahatlamış, yüklerden kurtulmuş’ *Bonbon; "Ooh! Kendimi kuş gibi hafif hissediyorum. Omzuma ipe asılı bez çantam kuş gibi hafifti. Kendimizi kuş gibi hafif hissediyorduk.*
- **mis gibi** ‘çok iyi, çok güzel’ *Kat kat yapraklarım var, mis gibi kokuyorum. Havadaki mis gibi gül kokusunu solumuş.*

- **ne gibi** ‘nasıl’ *Evet, dedi Öncü, bakalım bize ne gibi bir gösteri sunacaklar. Bize ne gibi bir kötülük yapabilirler ki?*
- **ok gibi atılmak** ‘hızla harekete geçmek’ *Sonra ok gibi ileriye atılıyor.*
- **ok gibi fırlamak** ‘hızla ileri fırlamak, ileri atılmak’ *Sinem ok gibi fırladı, diğerleri de panik içinde onu izlediler. Hacer ok gibi fırlayıp ağacın altına atıldı.*
- **ok gibi saplanmak** ‘çok acı biçimde farkına varmak’ *Sonra gerçek, bir ok gibi beynime saplandı., Işıkları ok gibi gözlerime saplanıyordu.*
- **olduğu gibi** ‘nasılsa öyle, hiç bir değişiklik” *Binlerce yıldır olduğu gibi... Şimdi olduğu gibi tüm aile bir arada yemez, en yakınları bile padişahla birlikte sofraya oturmazlardı.*
- **su gibi akmak** ‘çabucak geçmek’ *Gelgelelim, koskoca bir yaşam su gibi akıp geçmiş ve adamcağız günün birinde iyice yaşlanmış.*
- **su gibi içilmek** ‘çok içilmek’ *Kızılıcak şurubundan gül şurubuna kadar her türlü şerbet su gibi içildi.*
- **su gibi terlemek** ‘çok terlemek’ *Ateşin karşısında su gibi terleyen kadın ilgilenmedi.*
- **tereyağından kıl çeker gibi** ‘kimseye fark ettirmeden, hiç bir zorluk çıkmasına fırsat vermeden’ *İnan tereyağından kıl çeker gibi en ufak bir terslik olmadan işi bitiririz. Beyzademizin ağzından her şeyi tereyağından kıl çeker gibi çekip aldım.*

Derlem verilerinin de gösterdiği üzere *gibi* Türkçede eşdizimliliği, birleşik kelime veya deyim oluşturma gücü çok yüksek bir sözcüktür.

2.2. GİBİ’NİN KAZAKÇADA EŞDEĞERLERİ

Türkçedeki *gibi* edatı Kazakçada kullanılmaz. *Gibi*’nin işlevleri Kazakçada –dAy, -şA ekleri ile *ispetti, kusat, räwişti, sindi, siyaqtı, sekildi, sııldı tärizdi, uksas* edatları ile verilir. Çalışmamızın verilerini aldığımız Orhan Pamuk *Beyaz Kale*, Muhtar Awezov

Abay Yolu I' da adlı eserlerinde *ispetti, kusat, sekildi, sıkıldı, sındı, räwişti* edatları geçmediği için bunlar çalışmamızın dışında bırakılmıştır.

2.2.1. -dAy

-dAy “gibi –cesine, kadar”

Kazakçada bugün ünlü uyumlarına giren ve kendinden önceki kelimeye bitişik yazıldığı için ekleşmiş saymamız gereken -dAy edatı Eski Türkçede *teg* Yeni Türkçede ise *dek* biçimindedir. *Dek* benzetme edatı olarak *gibi* ile örtüşen işlevlerde kullanılır ve cümleye benzetme anlamı katar. Eski Türkçeden sonra Türkçenin lehçelerinde görülen *teg* edatı ayrı sahalarda ayrı şekillerde inkişaf etmiştir. Orhon Türkçesi, Uygurca, Yenisey yazıtları, Karahanlı Türkçesi, Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlıcada *teg/dek* şeklindedir. Harezm Türkçesinde *teg, tég* şeklinde. Kıpçakça *tég, dek, dey* şeklinde. Çağataycada ise *dék, dég, teg, tég, day* şeklinde geçer. Örnek:

Körür közüm körmez teg bilir biligim bilmez teg boltı (Tekin, 164).

Tiler erdim emdi sini teg kişi (KB. 752).

Yüzi tolun ay teg (Nehc. 22-6). *munıḡ tig sözke tapḡında nisan* (K. 228).

Sen güneş tig bilgili boldunḡ (GT. 317-9).

Menim teg hiç kim zār u perişān olmasun yārāb (FD).

Yüzün ayına ol gün dég baқа bil (Şeyhi, 1505).

Von Gabain *gibi* anlamına gelen *teg* kelimesinin Eski Türkçede *eşitlik, gibilik bildirim* fonksiyonuna sahip olduğunu ve bir son çekim edatı olarak görüldüğünü söyler. Ayrıca *teg* edatı Eski Türkçede hem ayrı hem de kalıplaşmış olarak kullanılmaktadır: *ne teg, neteg; anı teg, aniteg*. Necmettin Hacıeminoğlu bu kelimenin yapı bakımından *te-* fiilinden türemiş bir ismi (< te-g) düşündürdüğünü belirtmektedir (2015:90). J. Deny ise *teg* edatının esasen miktar “quantite” manasındaki “deñ”den geldiğini söylemektedir. (1943:620). Özkan (1996: 191), “son çekim edatları içerisinde verdiği *dek* edatının asıl fonksiyonunun yön bildirmek olduğunu, Gagavuzcada +a yönelme ekiyle birlikte kalıplaştığını, ek grubu gibi birlikte kullanıldığı isimle kaynaşarak miktar fonksiyonu da

kazanmış olduğunu” belirtir. Ayrıca Timurtaş (2012: 104), edatın *dek* şeklinin yönelme hâl ekiyle birlikte sınırlama fonksiyonunda kullanıldığını belirtir: “subha dek, başından ayağa dek” gibi.

-*dAy* edatı günümüz diğer Türk lahçelerinde şöyle geçmektedir: Özbekçe *-dek/-däy*, Türkmençe *dek*, Azerice *täk, täki*, Yeni Uygurca *-däk/-täk*, Karakalpakça *-day/-dey/-tay/-tey*, Kumukça *-day/-dey* şeklindedir. Kazakça *-day/-dey* şeklinin yanında *-dayın/-deyin* şekli de görülmektedir (Li, 2004: 397-399). İncelediğimiz romanlarda *-dAy* edatının miktar bildiren *kadar* anlamında ve yön fonksiyonunda değil, *gibi* anlamında benzetme fonksiyonunda kullanıldığı görülmektedir. Aşağıda *-dAy* edatını görevi bakımından inceleyecek olup cümledeki işlevlerini maddeler halinde verdik. *-dAy* edatı bulunduğu cümleye benzerlik, karşılaştırma, zaman, miktar v.s. gibi anlamlar katar

2.2.1.1. Benzetme

- *dAy* edatının cümlede en çok yaptığı görevi iki varlık arasında benzerlik kurmaktır. Aşağıda örneklerde *-dAy* edatının benzerlik işlevleri verilmiştir. 1. örnekte *-dAy* edatı daha çok gerçek olmayan *-mişçesine* anlamında farazi bir benzetme işlevi görüyor:

(1) *Onu dinler gibi dinliyordu artık* (Pamuk, 2013: 117).

Оны тыңдап отырғандай кейінде тыңдай бастады (Pamuk, 2019: 190).

Onı tıñdap otırğanday keyipte tıñday bastadı.

Aşağıdaki örneklerde *-dAy* edatı iki varlık arasında benzerlik kurmaktadır.

(2) *Әкесінің ат жақты келген, ұзын солақ басының құлақтан жоғары жері қаз жұмыртқасындай көрінеді* (Awezov, 1997: 26).

Äkesiniñ at caqtı kelgen, uzın solaq basınıñ қулақтан coғarı ceri қаз cumırtқасындай көрinedi.

Babasının uzun yüzü, uzun sivri başının kulaktan yukarı tarafı, kaz yumurtası gibi görünüyordu (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 21).

(3) *Ішінде удай қайнаған ыза мен ашу бар (Awezov, 1997: 40).*

Ішінде wday қаунаған ыза мен ашw бар.

Ішінде зehir gibi қаунаған өfke ve қызғылық vardı (Awezov, Güngör, İsmail, 1997:43).

(4) *Бір кезде шекпенінің етегі қанаттай боп шалқи шашылып, құлап келе жатқан дене көрінді (Awezov, 1997: 42).*

Bir kezde şekpeniniñ etegi қanattay бop şalkı шаşıлып, құлап келе catқан дене көрінді.

Bir zaman cepkenin etekleri kanat gibi yayılıп süзілmekte olan Kodar 'ın cesedini gördüler (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 45).

(5) *Бұл да Абайға оқтай тиді (Awezov, 1997: 43).*

Bul da Abayға oқtay tidi.

Bu da Abay 'ın yüreğine bir kurşun gibi değmişti (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 47).

(6) *Оның аты Құнанбай,*

Жүйректігі құлындай,

Шұбарлығы жыландай...-

Деп жарып өтті (Awezov, 1997: 167).

*Onıñ atı Kunanbay,
Cüyrektigi kalanday,
Şubarlıǵı cılanday...-
dep carıp ötti.*

*Onun adı Kunanbay,
Sürati kulan gibi,
Kendi de yılan gibi,
diye acı söylediler(Awezov, Güngör, İsmail, 1997:221).*

(7) *Cezalandıracağı bir öğrencisi gibi korkuyla yaklaştım* (Pamuk, 2013: 63).

*Тағы да жазаға тартылатын оқушыдай болып, қорқа-қорқа
жақындадым* (Pamuk, Қурметұлы, 2019: 116).

Тағы да cazaға tartılatın oқwşıday bolıp, қорқа-қорқа caқındadıм.

2.2.1.2. Karşılaştırma

-dAy edatı yukarıda da belirttiğimiz gibi cümleye benzerlikten ziyade karşılaştırma anlamları katar. Yani cümlede karşılaştırmaya dayanan benzerlik ifade eder. Örneğin (1) Numaralı örnekte geçmiş ile bugün karşılaştırılmaktadır. Bu örnekte ekleşmiş benzerlik edatı olan -day ve eklendiği *burıñǵı* “önceki” kelimesi göz ardı edilmiş, bunun sonucunda orijinal cümleyle çeviri arasında ciddi bir anlam farkı ortaya çıkmıştır. Gerçi Türkçe metne eklenmiş olan “bu kez” zarfı Abay’ın daha önce utandıǵı anlamını içerebilir. Kazakça örnekte eskiden utanırken tam da bu defa utanmadığı yanında utanmanın derecesini gösterebilecek bir içerme de vardır. Türkçe çeviride bu içerme tamamen kaybolmuştur. Kurmaca metinlerde çağrışımlar önemlidir. Bu nedenle kurmaca metinlerin çevirilerinde orijinaldeki içermelerin de mümkün olduğunca yansıtılmaya çalışılması gerekir.

(1) *Бирақ Абай дәл осы жолы бұрынғыдай жасыған жоқ* (Awezov, 1997: 105).

Biraқ Abay дәл osı colı burınğıday casıған coқ.

Ama Abay'ın bu kez utanıp sıkıldığı yoktu (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 136).

Bu cümle Türkçeye aşağıdaki şekilde çevirilmelidir: *Ama Abay tam bu kez eskisi gibi utanıp sıkılmıyordu/çekinmiyordu.*

Çevirideki gibi eskisine nazaran anlamı verebilmesi için yazarın Kazakça cümlede —
-dAy emes yerine “-ğa karağanda” şeklinde göstermesi gerekir. Çeviri anlam değişikliğine uğramamıştır.

Aşağıdaki cümlede “*bürinğıday emes*” kelimelerin çevirisi “*eskisine nazaran*” şeklinde verilmiştir. Çevirideki gibi *eskisine nazaran* olması için yazar Kazakça cümlede “-day emes” yerine “-ğa karağanda” ek ve kelimesini kullanması gerekiyordu. Çeviri cümlede anlam değişikliği yoktur.

(2) *Қастарына Абай келіп сәлем бергенде, бұл үлкендер бұрынғыдай емес, оң шыраймен амандасты* (Awezov, 1997: 211).

Қастарына Abay kelip sälem bergende, bül ulkender bürinğıday emes, oñ şıraymen amandastı.

Yanlarına Abay gelip selam verdiğinde büyükler eskisine nazaran sıcak karşıladılar (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 282).

Orijinal cümledeki kelimelerin söz söz çevirisi ve anlamı değişmemiş hali bu şekilde olması daha doğru olacağı düşüncesindeyiz:

Yanlarına Abay gelip selam verdiğinde büyükler eskisi gibi değiller, sıcak karşıladılar.

(3) *Осылар соңғы бір жыл бойында бұрынғыдай ашық жарқын емес (Awezov, 1997: 30).*

Osılar soñğı bir cıl boyında buringıday aşıq carqın emes.

Bunlar son bir yıl içerisinde eskisi gibi açık yürekli değıllerdi (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 26).

(4) *Қазіргідей таңертенгі уақытта мұның құлағына осымен бірнеше рет, осы бір ызың естіледі де тұрады (Awezov, 1997: 34).*

Қазіргідей таңертенгі waқıtта munıñ құлаğıна osimen birneşe ret, osı bir ızıñ estiledi de turadı.

Şimdiki gibi sabahleyin de kulağına böyle bir kaç vızılıtlı ses gelmişti (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 32).

(5) *Onun yaptığı gibi Müslüman olursam azat ettirirmişim kendimi (Pamuk, 2013: 16).*

Оның жасағанындай мұсылмандықты қабылдасам, тек бас азаттығын ғана алады екенмін (Pamuk, Қурметұлы, 2019: 23).

Onıñ casaғанındaу musılmandıqtı қabıldасam, тек бас азattıғын ғана aladı ekenmin.

2.2.1.3. Zaman

İncelediğimiz metinlerde *-dAy* edatının cümleye zaman anlamları kattığı da görülmüştür. Aşağıda verilen örneklerde *bağanağiday* (*deminki gibi*), *cıldağiday* (*herseneki gibi*), *qazirgidey* (*şimdiki gibi*) kelimelerine gelen *-dAy* edatı zaman işlevindedir.

(1) *Тыста бағанағыдай тағы да ит шулаған соң тазысымен келген сол болар ма? –деп үйден шықты* (Awezov, 1997: 47).

Tısta bağanağiday tağı da it şwlağan soñ “tazısımen kelgen sol bolar ma?”-dep üyden şıqtı.

Dışarıda deminki gibi köpekler havlayınca “Tazısıyla gelen o olabilir mi acaba?” diyerek evden çıktı (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 54).

(2) *Бірақ дәл биылғы жыл, жылдағыдай қайталаған осы көштер Абайға ең бірінші рет соншалық мазасыз бейнет боп өтті* (Awezov, 1997: 51).

Biraq дәl biulğı cıl, cıldağiday қайталаған оsı көштер Abayға еñ birinşi ret sonşalıқ mazasız beynet bop ötti.

Ama bu sene, herseneki gibi tekrarlanan bu göçler, Abay için son derece huzursuz ve sıkıntılı geçti (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 60).

(3) *Екінші рет қазіргідей қыстау-қыстауға айырыла көшерде әкелетін* (Awezov, 1997: 58).

Ekinşi ret қазirgidey қıstaw-қıstawға айırıла көşерде әкелетін.

İkincisini de, şimdiki gibi kışlamlara dağılıp göçecekleri zamanda getirirlerdi (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 71).

2.2.2. -şA

Türkçe’de bir çekim eki olan *-cA*, *-çA* klişeleşerek veya fonksiyon değiştirerek eskiden beri yapım eki halinde de kullanılmaktadır. Çekim eki olarak başlıca fonksiyonları isimlere *gibi*, *göre*, *ile*, *kadar*, *birlikte* manaları katmaktadır.(Ergin, 2013: 167). Türk lehçelerinde isimlere eklenerek birbirinden ayrı vazifeleri ile türlü çekim edatlarının (*gibi*, *kadar*, *göre*, *ile* tarafından bakımından, *üzere*, *sonra*, v.b.) yerini tutan *+ça* eki, mevsuk ilk metinlerde başlıca eşitlik münasebeti kurmaktadır. Eklendiği kelimelerin mahiyet farklarından yahut mukayese ve benzetmenin tarzından ileri gelen bazı özellikler, ekte vazife kaymaları doğurmuş; yada bir takım başka etkiler ekin yeni vazifeler kazanmasına sebep olmuştur.

Köktürk ve Uygur metinlerinde *+ça* muahhar metinlerine nazaran daha canlıdır. İsimlere eklenerek, eklendiği kelime ile ekseriye fiil ya da fiil yerine geçen diğer bir kelime arasında Türkçenin *gibi*, bazan *kadar* çekim edatlarını tekabül eden ve nitelik esasına dayanan eşitlik ve benzerlik münasebeti kurar: *kanın subçayügürti, sünükün tağça yatdı* (Alt. Gr.252,Thomsen10, E24)

Mevcut Karabanlı metinlerinde ek isimlerde eşitlik vazifesi ile hemen hemen kullanılıştan çıkmış, yerine *teg* edatını bırakmış görünüyor. *Kutatgu Bilig*, *Atabetü'l-hakayık* gibi eserlerde de, bekli vezin icaplarından dolayı olacak, bu münasebetin çok defa *teg* çekim edatı ile kurulduğu görülüyor. Yahut da: *kimi sevdim erse sevüg canca tuttum* (KB. 648 6578) mısrasında rastlandığı üzere pek seyrek örneklere tesadüf ediliyor.

Harezmi ve Çağatay metinlerinde de, *+ça* eki bu vazifesi ile göze çarpmıyor. Eşitlik ve benzerlik münasebeti kurmak üzere başka ek ve edatlar yerleşmiş durumdadır. Fakat Mirza Mehdi Han, *Mabanü,l-lûgat*’ta *+ça/+çe*’yi Çağatayca için *miktar* ve *ölçü* bildiren ek olarak veriyor: *tofrağça* “toprak gibi”, *tağça* “dağ gibi yüksek, dağ kadar yüksek”.

Özbekçede eşitlik ve benzerlik münasebeti için yer alan başka ekler yanında yer yer *+ca*, *j+ce* eki de kullanılmaktadır. Doğu Türkistan’ın Tarançı lehçesinde de *+ça* eki işlek değildir. Tek tük örnekler gösterilebilir: *edimçi* “adam gibi” (Baskakov, 225)

bar boyi altunyigitinin sureti sultanca bar

ay yüzige hal tüşüptürýeni üzgen gülce bar (Panturov, 21-2).

Eski Anadolu Türkçesi ile bu günkü Türkmencede ekin vazıfta eşitlik vazifesi birbirine muvazi olarak yürür ve pek seyrek örnekler var: *er olsan, big olsan mere, men Kazanca olmayasın* (DKK. 211-16). *yumru başı topça kesdüm*.

Kıpçak Türkçesi grubuna giren türlü lehçe ve eserlerin bir kısmında +ça eki yerine başka ek ve çekim edatları kullanılmaktadır. Fakat bu lehçelerin bazısında, mesela Karaçay, Balkar ve Kazan lehçelerinde +ça eki hala yürürlükte: Karaç. *bayca* “zengin gibi” (S. Çağatay, Karaç. 281). Balk. *tauca* “dağ gibi”. Kaz. *ademce jüri, babalarınça kılına*. Kırgızcada nadiren +ça’lı örnekler rastlanır: *kılca* “kıl gibi” (Korkmaz, 1959: 278-282). Eski Türkçe’de –şA şeklinde kullanılan bu ek Kazakçada –şA şeklinde kullanılmaktadır. İsimlere –şA eki gelerek benzerlik anlamını vermektedir.

Türkçede +ça eki, ancak bir hareket tarzı bildiren mücerret ifadelerde kullanılmaktadır: *insanca davranış, çocukça hareket, delice sevmek* v.b. (Deny, 920).

2.2.2.1. Benzetme

İsimlere –şA eki gelerek benzerlik anlamını vermektedir. Kaynaklarda yeterince bilgi bulunamamış olsa da –şA ekinin benzerlik işleviyle de kullanıldığını gösteren örnekler vardır. 1. numaralı örnekte Abay’ın Togcan’ı görmek için Erbol ile ev soyan hırsızlar gibi Asılбек otağına girdiği ifade edilmektedir. Bu cümlede Abay ile Erbol’un yaptığı bu hareketi hırsıza benzetilmektedir.

(1) *Осы түні ел әбден ұйықтаған кезде, Абай мен Ербол үй тонайтын ұрыларша жасырынып бұғып, ептеп басып кеп, Асылбек отауының есігіне жетті* (Awezov, 1997: 232).

Osı tün el äbden uyıқтаған кезде, Абай мен Ербол üy tonaytın urıларша casırınıп buғып, eptep basıp кep, Asılбек otawınıñ esigine cetti.

Bu gece halk tamatıyla uykuya daldığında Abay'la Erbol ev soyan hırsız gibi gizlice, çit çıkarmadan Asılbek otağına kapısına ulaştı (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 311).

2. numaralı örnekte gelin almaya gidecek olan damat Abay'a Zere bütün damatların geleneği olduğu gibi kızıl manat çapan, yüksek okçe elbise giymesini üki(puhu kuşunun tüyü) takmasını tembihlemiştir. Abay o elbiseleri gelin obasına yaklaşıncaya giymeyi planlar ama o elbiselerini giyene kadar gelin obasından gelmekte olan yengeler damadın neden damat gibi giyinmediğini kendi aralarında konuşmakta. Bu cümlede damadın (Abay'ın) damatlara benzeyerek giyinmediği ifade ediliyor.

(2) Күйеуше неге кинбеген?-десіп, жақындап кеп амандаса бастады (Awezov, 1997: 197).

Küyewşe nege kinbeygen?-desip, cakındap kep amandasa bastadı.

Neden damat gibi giyinmemiş? Diye yaklaşarak selamlaşmaya başladılar (Güngör, İsmail, 1997: 264).

(3) Arada bir evden fırlayıp sarhoş gibi sokaklara çıkıyor..... (Pamuk, 2013: 58).

Ара-тұра үйден атып шығып, мас адамша көше кезіп.....(Pamuk, Құрметулі, 2019: 105).

Ara-tura üyden atıp şığıp, mas adamşa köşe kezip.....

(4) Носа, birden bir sır verir gibi fısıldayarak sordu. (Pamuk, 2013: 62).

Ұстаз құпия бірдеңе айтатын адамша сыбырлап, сұрақ қойды (Pamuk, Құрметулі, 2019: 114).

Ustaz құpiya birdeñe aytatın adamşa sıбырлап, сұрақ қойды.

5. örnekte Sultanın yaptığı bu hareketi her zaman yaptığı diğer hareketlerine benzetilmektedir:

(5) Her zaman yaptığı gibi, bana Hoca'nın anlattıklarını tekrarlattı (Pamuk, 2013: 95).

Әдетінше Ұстаздың айтқандарын маған қайталап берді (Pamuk, Ұрметулі, 2019: 178).

Ädetinşe Ustazdñ aytқandarın maған қайталап berdi.

6. numaralı örnekte diğerlerinin elbiselerinin yırtıldığı, buna karşılık Böcey'in elbisesinin yırtılmadığı ifade edilmektedir. Başkalarıyla kıyaslayınca onun elbisesi yırtılmamıştır.

(6) Басқаларша үсті де жыртылмаған (Awezov, 1997: 81).

Baққalaрша үsti de cırtılmaған.

Diğerleri gibi elbiseleri yırtılmamış (Güngör, İsmail, 1997: 103).

7. numaralı örnekte Abay'ın Süyindik ile konuşmasının çocuk gibi değil artık yetişkinlere benzeyerek konuştuğu ifade ediliyor. Kazakçadan Türkçeye çevirilen bu cümlede bazı kelimelerin yanlış çevirilmesi, kelimelerin çevirisinin tam yapılmaması cümleyi anlam değişikliğine uğratarak doğru bir çıkarım yapmamıza engel olmuştur. Cümlede *ıslған ашық* “kibar ve net”, *үлкenderше* “yetişkinler gibi” anlamına gelmektedir.

(7) Бала емес, ысылған ашық, үлкenderше сөйлейді (Awezov, 1997: 124).

Bala emes, ıslған ашық, үлкenderше сөyledi.

Çocuk değil, oturaklı insanlar gibi konuştu (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 162).

Doğru çevri hali: *Çocuk değil, kibar, net, yatışkinler gibi konuştu.*

8. numaralı örnekte Abay'ın damat elbiselerini giyerek yolda kendisini “ben damadım” diye gösteriş yapmak istemediği eğer böyle yaparsa kendisinin deliye benzeyeceğini ifade ediyor.

(8) *Жолдағы елдің бәріне мен күйеу деп, жынды кісіше жар шақыратыным не?* (Awezov, 1997: 196).

Coldağı eldiñ bärine men küyew dep, cındı kisişe car şaқыratınım ne?

Yoldaki halkın hepsine ben damadım diye deli gibi ilan edecek halim yok (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 262).

9. numaralı örnekte Kazakçada *siyaqtı* edatı ve işaret zamirine – *şa* eki getirme süretiyel benzetme ifade ediliyor.

(9) *Кейде Бабыр, Науаи, Аллаяр сияқтыларды оқып-оқып кеп, өзі де қағаз, қарандаш алып соларша бірдемелер жазып кетеді* (Awezov, 1997: 180).

Keyde Babır, Nawai, Allayar siyaqtılardı oқыp-oқыp кep, özi de қағаз, қарандаш алып соларша birdemeler cazıp кетedi.

Bazen Babür, bazen Nevayi, Allayar gibileri defalarca okuyup kendisi de kağıt, kurşun kalem alıp onlar gibi birşeyler yazardı (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 239).

2.2.2.2. Karşılaştırma

–şA eki zaman zarfiyla gelerek karşılaştırma anlamını vermektedir. Kaynaklarda yeterince bilgi bulunamamış olsa da –şA ekinin karşılaştırma işleviyle de kullanıldığını gösteren örnekler vardır. 1. numaralı örnekte Abay ile Erbol’un başbaşa kaldıkları zaman eskisi gibi dombıra eşliğiyle kendi düşüncelerini paylaştığı ifade edilmektedir. Cümle çevrisinde Kazakçadaki *termelep* “doğaçlama” kelimesinin çevrisi yapılmamıştır.

(1) *Оңаша кездерінде бұрынғыша домбыраға қосылып, көп ойларын термелен айта беретін* (Awezov, 1997: 282).

Oñaşa kezderinde burıñğışa dombırağa қосılıп көп оыларın термеlep айта беретін.

Başbaşa kaldıklarında eskisi gibi dombıra eşliğinde birçok düşüncesini paylaşırdı (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 377).

Doğru çevri hali: *Başbaşa kaldıklarında eskisi gibi dombıra eşliğinde birçok düşüncesini doğaçlayarak söylerdi.*

2.2.3. Tärizdi

Tärizdi “benzer, gibi” (Oraltay, Yüce, Pınar, 1984: 268). Kazakçada yalın halle kullanılan benzetme edattır. Türkçeye Arapçadan giren tarz “özel oluş veya davranış biçimi, üslup” anlamındadır. Kazakça *-di* (*-II*) yapım eki gelerek (*täriz+di*) oluşmuştur. *Tärizdi* genel olarak cümlede benzetme görevinde kullanılır ama cümlede daha çok eylemin gerçekleşmiş olabileceği yönünde, eldeki kanıtlardan, işaretlerden hareketle bir çıkarımda, bir tahminde bulunmayı gösterir. *Tärizdi*’de davranış biçimi, üslup ön plandadır. *Tärizdi* edatı bulunduğu cümleye benzerlik katmasıyla birlikte işlev dallanması yoluyla aynı zamanda şüphe, ihtimal, tahmin v.s. gibi işlevler de yapabilmektedir.

2.2.3.1. Benzetme

Tärizdi iki varlık arasında benzerlik ifade eder. Kazakça *tärizdi* edatının cümlede benzerlik, işlevi aşağıdaki gibidir.

(1) *Адам пішіні әрдайым бұған бір тамаша, өзгеше қызық сурет тәрізденетін (Awezov, 1997: 26).*

Адам пішіні әрдайым бұған бір тамаша, өзгеше қызық сурет тәрізденетін.

Адамın үйзү, her zaman ona ilginç, ilgi çekici bir tablo gibi görünüyordu (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 21).

(2) *“Çocukların da Sultan gibi anlayacaklarını düşündüm, ama yanıldım dedi,” dedi (Pamuk, 2013: 33).*

“Балалар да Сұлтан тәрізді түсінетін шығар деп ойлағанмын, бірақ қателесіппін”, -деді (Pamuk, Құрметұлы, 2019: 57).

“Balalar da Sultan tәrizdi түsinetin шығар деп ойлағанмын, бірақ қателесіппін”, -dedi

(3) *Ona son bir darbe vurtmak için, vebadan korkmayanların bu herif gibi aptal olduklarını söyledim (Pamuk, 2013: 60).*

Оған соңғы рет соққы беру үшін обадан қорықпайтындардың жаңағы сорлы тәрізді ақымақтар екенін айттым (Pamuk, Құрметұлы, 2019: 110).

Oған соңғы рет соққы беру үшін обадан қорықпайтындардың жаңағы сорлы тәрізді ақымақтар екенін айттым.

(4) *İntikamımı almak, saldırıya geçmek istiyordum; onun gibi, ben de kantarın topuzunu kaçırmıştım* (Pamuk, 2013: 54).

Кегімді алып, шабуылға шыққым келеді, ол тәрізді мен де шектен шығып бара жатыр едім (Pamuk, Құрметұлы, 2019: 99).

Kegimdi alıp, şabulğa şıkkım keledi, ol tärizdi men de şekten şıgıp bara catır edim.

(5) *Yatalak bir kadın gibi bir odaya tıklıp günlerce pencereden dışarıya bakmak sabrımı taşırılmıştı* Pamuk, 2013: 58).

Үйден шыға алмайтын сырқат әйел тәрізді күні бойы бөлмеде қамалып, терезеден сыртқа қарау менің де төзімді тауысқан-ды (Pamuk, Құрметұлы, 2019: 105).

Üyden şığa almaytın sırkat әyel tärizdi күni boyı bölmede қамалıp, terezeden sırtқа қарaw менің de tözimimdi tawısқан-dı.

(6) *Üsteleyince, yıkanmaktan nefret eden çocuk gibi gömleğimi çıkardım* (Pamuk, 2013: 64).

Қыспаққа алған соң, суға түсуді ұнатпайтын бала тәрізді қинала-қинала көйлегімді шештім (Pamuk, Құрметұлы, 2019: 117).

Қыспаққа алған соң swға tüswdi unatpaytın bala tärizdi қинала- қинала köylegimdi şeştим.

2.2.3.2. Şüphe, İhtimal, Tahmin

Yukarıda da belirttiğimiz gibi *tärizdi* edatı bulunduğu cümleye benzerlik katmasıyla birlikte işlev dallanması yoluyla aynı zamanda şüphe, ihtimal, tahmin işlevleri de yapabilmektedir. Aşağıda verilen birinci örnekte *şolpı* kelimesi Kazak kızlarının örgülü saçlarına taktığı gümüşten yapılmış takıdır. Bu örnekte roman anlatıcısı tarafından Toğcan'ın gümüş tokasının şingirdamasından dolayı rahatsız olduğu tahmin edilmektedir.

(1) *Шолпысының ендігі сылдырынан өзі қысылған тәризді* (Awezov, 1997: 130).

Şoppasınıñ endiği sıldırınan özi қысылған тәризди.

Şolpısının şu anki çingirtısından biraz rahatsızlık duymuş gibi (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 171).

(2) *Келгеніне, тапқанына сүйсініп, ішінен алғыс айтқан тәризді* (Awezov, 1997: 230).

Kelgenine, tapқанına süysinip, işinen alğıs aytқан тәризди.

Gelişine, kavuşmasına sevinip mutluluktan kanatlanır gibiydi (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 309).

(3) *Науқас ана бірдеме айтайын деген тәризді* (Awezov, 1997: 255).

Nawқas ana birdeme aytayın degen тәризди.

Hasta anne birşeyler söyleyecek gibi (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 342).

Kazakça *tärizdi* biçimi Türkçeye çevrilirken *-e benziyor* biçimiyle de karşılanabilmektedir. Bu tür örnekler genellikle *-AcAk* ile görülmektedir. Bu durumda Türkçede *-ecek* gibi görünüyor alternatifler de vardır. İncelediğimiz eserde *eceğe benziyor* biçimine de yer verilmiştir. Aşağıda incelediğimiz eserden *-e benziyor* ve *-eceğe benziyor* şeklinde örnekler verilmiştir:

-e benziyor:

(1) *Бәсейге әсіресе, Құнанбайдың осы айласы батқан тәрізді* (Awezov, 1997: 43).

Böceyge äsirese, Құнанбайдың осы айласы батқан тәрізді.

Böcey'i, Kunanbay'ın bu metodu mahvetmişe benziyordu (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 47).

(2) *Сұрғылт жүзі түнеріп, қатты ашумен қарайып бара жатқан тәрізді* (Awezov, 1997: 94)

Sürğilt cuzi tunerip, қатты ашwmen қарayıп бара catқан тәрізді.

Donuk yüzü çatılıп öfkesinden kararmışa benziyordu (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 120).

(3) *Татулықты іздеген тәрізді гой!-деді* (Awezov, 1997: 104).

Tatwlıqtı izdegen tärizdi ğoy!-dedi.

Barışı aramışa benziyor, dedi (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 135).

(4) *Бөжейге әсіресе, Құнанбайдың осы айласы батқан тәрізді* (Awezov, 1997: 43).

Böceyge äsirese osı Qünanbaydıñ ayılası batқан tärizdi.

Böcey'i, Kunanbay'ın bu metodu mahvetmişe benziyordu (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 47).

(5) *Соңғы күнде сол науқастың беті бұзылған тәрізді*(Awezov,1997:149).

Soñğı künde sol nawқastıñ beti büzilğan tärizdi.

Son günde hastalıǵı aǵırlaşmısa benziyor (Awezov, Güngör, İsmail, 1997:197).

(6) *Бұрын ара ағайын боп, сұлық жүрген рудың көбін де жақынырақ тартқан тәрізді* (Awezov, 1997: 206).

Bürin ara aǵayın bop, sülik curgen rwdıñ köbin de caқınıraқ tartқан tärizdi.

Öncesinde aracı, akraba olup soǵuk duran boyların çoǵu yakınlaşmısa benziyor (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 276).

(7) *Бұрынғы қызық, сауық дегеннің бәрін де әзірше ұмытқан тәрізді* (Awezov, 1997: 282).

Bürinǵı қızық, sawıқ degenniñ bärin äzirşe ümitқан tärizdi.

Geçmişteki zevk ve eğlenceyi, genölik hayatını, şimdilik bütünüyle bir kenara bırakmışa benziyor (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 377).

8. Aşağıdaki çeviride *herhalde* ve *olmalıydı* kelimelerinin bir arada kullanılmasına gerek olmadığını düşünüyorum. Çünkü *olmak* fiiline –*malı* gereklilik kipi geldiği zaman ihtimal anlamı verir. *Olmalı* zaten **türizdi** fiilini karşıladığı için bir cümlede iki ihtimal biçimine gerek yoktur.

(8) Әкесі бұл ауылына жаңа келген тәрізді (Awezov, 1997: 145).

Ākesi bül awıluna caña kelgen tärizdi.

Babası bu obaya herhalde yeni gelmiş olmalıydı (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 191).

Doğru çeviri şu şekilde olmalı: *Babası bu obaya yeni gelmişe benziyor.*

–eceğe benziyor:

(1) Майбасар бір семізді сойып, барлық өз тобын бір арада сыйламақ тәрізді (Awezov, 1997: 90).

Maybasar bir semizdi soyıp, barlıq öz tobyn bir arada sıylamaq tärizdi.

Maybasar, bir semiz hayvan kesip tüm grubuna ikram edeceğe benziyordu (Awezov, Güngör, İsmail, 1997:115).

(2) Құнанбай да Алишынбайды тыңдайтын тәрізді (Awezov, 1997:96).

Құнанбай да Алшынбайды тұңдайтын тәрізді.

Кунанбай да Алшынбай'ın сөзінді дінлеуеке бензйорду (Awezov, Гүнгөр, İsmail, 1997:123).

2.2.4. *Siyaktı*

Siyaktı “benzer, gibi”(Koç, Bayniyazov, Başkapan, 2019: 510). Kazakçada yalın halle kullanılan benzetme edattır. *Siyak* “yüz, dış görünüş, benzeyiş” kelimesine *-tı* yapım eki gelerek (<siyak +tı < siyak-lı) oluşmuştur. *Siyaktı* edatı da *tärizdi* ve *-dAy* edatları gibi cümlede genel olarak benzetme görevinde kullanılır. Cümlede eylemin gerçekleşmiş olabileceği yönünde, eldeki kanıtlardan, işaretlerden hareketle bir yaklaşıklıkta, bir ihtimalde bulunur. *Siyaktı*’nın diğer edatlardan farkı ise olayı gözlemleyerek, dış görünüme bakarak çıkarımda bulunmasıdır. Yani cümlede olay görünüş açısıyla veya gözlemleyerek ele alınıyorsa *siyaktı* edatı kullanılır. *Siyaktı* edatı bulunduğu cümleye benzerlik katmasıyla birlikte işlev dallanması yoluyla aynı zamanda karşılaştırma, tahmin, sıralama v.s. gibi işlevler de yapabilmektedir.

2.2.4.1. Benzetme

İncelediğimiz metinlerde *siyaktı* edatının çoğunlukla iki varlık arasında benzerlik kurduğu tespit edilmiştir. *Siyaktı* edatının cümlede benzerlik işlevi aşağıdaki gibidir.

(1) *Ін аузында отырған ақкөт торғай сияқты қылп-қылп еткеніңді қойшы осы!-dedi* (Awezov, 1997: 95).

Ін awzında otırған aқköt torğay siyaktı қılп-қілп еткеніңді қойшы осы!-dedi.

Ін ағзında duran ақсүт серче gibi саға sola sallanмайы бирак!... dedi (Awezov, Гүнгөр, İsmail, 1997: 122).

(2) *Басына қап сияқты бірдеңені жаба салды* (Awezov, 1997: 41).

Basına kap siyaqtı birdeñeni caba saldı.

Başına çuval gibi birşey örtüverdiler (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 43).

(3) *Hoca'nın sözünü ettiği aptal delikanlıya benzemiyordu hiç; daha çok güne bilim ve sanatla başlamak isteyen akli başında bir yetişkin gibiydi (Pamuk, 2013: 89).*

Ұстаз айтатын ақымақ бозбалаға ұқсамайды, керісінше әр күнін білім мен өнерден бастағысы келетін ақылды жеткіншек сияқты болып көрінді. (Pamuk, Құрметулі, 2019: 165).

Ustaz aytatın aqımaq bozbalağa uqsamaydı, kerisinşe әr күnin bilim men önerden bастағысы keletin aқıldı cetkinшек siyaqtı.

(4) *İşlerine yarayan köleyi, bana yaptıkları gibi oyalalar, ülkesine dönmesine hiçbir zaman izin vermezlermiş (Pamuk, 2013: 16).*

İстеріне жарайтын құлдарды, тура мен сияқты алдап-сулап, туған еліне қайта оралуына ешқашан мүмкіндік бермейтін көрінеді (Pamuk, Құрметулі, 2019: 23).

İsterine caraytın құldardı, twra men siyaqtı aldap-swap, twğan eline қайта oralwına ешқашан мүмкіндік bermeytin көрінеді.

2.2.4.2. Karşılaştırma

Siyaqtı edatı cümleinin ilgili öğeleri arasında karşılaştırmaya dayanan bir eşitlik ve denklik bağlantısı kurar. Örneğin aşağıdaki (1) örnekte edatının karşılaştırmaya dayanan denklik bağlantısı kurduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca çeviride benzerlik işaretleycisininin

bırakılması sonucu ortaya çıkan anlam farklılaşmasını gösteren örneklerden biridir. Kazakça cümlede “ev içi gibi dışarı da her zamankinden sessiz” denirken *siyaqtı dala da* kısmının göz ardı edilmesi anlamı tamamıyla değiştirmiştir. Oysa Kazakça cümlede bir ev içi ile dışarı arasında sessiz olma açısından bir benzerlik bir paralellik kurulmaktadır. Buna karşılık çeviri de sadece ev içi’nin sesizliğinden söz edilmektedir ki bu orijinaldekinden başka bir ifadedir.

(1) *Yü iui сияқты дала да бүгін дағдыдан тыс жым-жыр* (Awezov, 1997: 49).

Uy işi siyaqtı dala da bugün dağdıdan tıs cim-cirt.

Ev içi bugün her zamankinden daha sessiz (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 56).

Cümlenin doğru çevirisi şöyle olmalıdır: *Ev içi gibi dışarı da bugün her zamankinden daha sessiz.*

2.2.4.3. Sıralama

Sıralama işlevinde aynı türden şeyler sıralandıktan sonra *siyaqtı* edatı getirilir ve bunlar kişi, yer, zaman, olay ya da durum olabilmektedir. Aşağıda bunun gibi işlevler verilmiştir:

(1) *Қарқаралыға келгелі семіз қой, ту бие, қысырдың тайы сияқты сайыс малы бұл топқа жан-жақтан, “Қүнекеңнің сыбағасы” деген атпен күн санап келіп жататын* (Awezov, 1997: 90).

Қарқаралыға келгелі семіз қой, ту бие, қысырдың тайы сияқты сайыс малы бұл топқа жан-жақтан, “Қүнекеңнің сыбағасы” деген атпен күн санап келіп жататын.

Karkaralı’ya geldi geleli semiz koyun, tuv biye, kısırın tayı gibi kesim hayvanları bu ekibe her taraftan: “Küneke’nin hakkı” adı altında hergün geliyordu (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 115).

(2) *Әр ел ел тұс-тұсындағы Ақбайтал, Көлденен, Сігітек, Шатқалаң, Бөкенші сияқты асу-асуларға қарай беттеді* (Awezov, 1997: 50).

Är el tus-tusundağı Aқbaytal, Köldenен, Cigitik, Şatқalañ, Bökenşi siyaқtı asw-aswlarға қарay betteydi.

Her bir oba dört bir yandaki Akbaytal, Köldenен, Cigitек, Şatқalan, Bökenşi gibi geçitlere yöneldiler (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 59).

2.2.4.4. Tahmin

Sıfat-fiillerden sonra gelen ve cümledeki başka öğelerle ilişki kurmayan *siyaқtı* edatı, benzerlikten gelen bir tahmin gösterir. Aşağıda 1. örnekte Kunanbay'ın duyup duymamasıyla ilgili bir tahmin yürütülmektedir.

(1) *Құнанбай естімеген сияқты, ешбір белгі бермеді* (Awezov, 1997: 24).

Құнанбай estimeген siyaқtı, eşbir belgi bermedi.

Kunanbay duymamış gibi hiçbir şey belli etmedi (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 18).

(2) *Баласының сырқатын алғашқы кезде бір рет сұрастырды да, кейін ұмытқан сияқтанды* (Awezov, 1997: 51).

Balasınıñ sırқatın alғашқы kezde bir ret surastırdı da, keyin umıtқан siyaқtandı.

Çocuğunun hastalığıнын başlangıcında birkere hal hatırını sordu, sonra unutmüş gibiydi (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 60).

Kazakça *siyaқtı* biçimi Türkçeye çevrilirken *-e benziyor* biçimiyle de karşılanabilmektedir. Bu tür örnekler genellikle *-AcAk* ile görülmektedir. Bu durumda Türkçede *-ecek* gibi görünüyor alternatifler de vardır. Ancak incelediğimiz eserde *eceğe benziyor* biçimine de yer verilmiştir. Aşağıda incelediğimiz eserden *-e benziyor* ve *-eceğe benziyor* şeklinde örnekler verilmiştir:

-e benziyor:

(1) *Абайдың да әйелге анықтап қызыға қараған жолы осы сияқты* (Awezov, 1997: 126).

Abaydın da әyelge anıқтаp қызыға қараған colı osı siyaқtı.

Abay'ın da kızlara iyice alıcı gözüyle bakışları ilke benziyordu (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 164).

(2) *Ол шешендіктен гөрі басқарақ түкпірі бар жан сияқт* (Awezov, 1997: 140).

Ol şeşendikten göri başqaraq tukpiri bar can siyaқtı.

O hatiplikten ziyade muamma bir insana benziyordu (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 184).

(3) *Бұл жолы Абай көңіліне Байдалының ниеті де сай келген сияқты* (Awezov, 1997: 137).

Bül colı Abay köñiline Baydalınıñ niyeti de say kelgen siyaқtı.

Bu defa Abay'ın aklına Baydalı'nın niyeti de denk gelmişe benziyordu (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 179).

(4) Қазіргі бар жиын Абайдың мейілінше жақсы ойлаған қамдарына сенген сияқты (Awezov, 1997: 212).

Қазіргі бар сін Абайдың мейілінше сақсы ойлаған қамдарына сенген сияқты.

Şu anki meclis, Abay'ın iyi niyetle hazırlığına inanmışa benziyor (Awezov, Güngör, İsmail, 1997:283).

(5) Аққұйрық қан сорпа боп келген сияқты (Awezov, 1997: 274).

Аққүйрік қан сорпа боп келген сияқты.

Akkuyruk kan ter içinde gelmişe benziyor (Awezov, Güngör, İsmail, 1997:366).

–есеңе бензiyor:

(1) Енді бір азғантай аял болса, бұлар да тегіс атқа мініп алатын сияқты (Awezov, 1997: 78).

Endi bir azğantay ayal bolsa, bular da tegis atқа minip alatin сияқты.

Artık birazcık zaman olursa, bunlar atlara ulaşacağa benziyorlar (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 99).

(2) *Bір нәрсе айтатын сияқты* (Awezov, 1997: 88).

Bir nәрse aytatın siyaqtı.

Birşey söyleyeceğe benziyor (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 112).

(3) *Күн асқан сайын соның өзі бір дерт әкелетін сияқты*(Awezov,1997:255).

Kun asқан sayın sonıñ özi bir dert әkeletin siyaqtı.

Gün geçtikçe bu durum felaket getireceğe benziyor (Awezov, Güngör, İsmail, 1997:341).

2.2.5. *Uqsas*

Uqsas “benzer”(Oraltay, Yüce, Pınar, 1984: 291) Kazakçada yalın halle kullanılan edattır. N. Bıray, E. Ayan, G. Kurmangaliyeva Ercilasun yazdığı *Çağdaş Kazak Türkçesi* kitabında benzerlik edatları içinde *uqsap* edatını da belirtmiştir (130). İncelediğimiz metinde Kazakçadaki *uqsap* edatının benzerlik işlevleri aşağıdaki gibidir:

(1) *Uslu bir öğrenci gibi, sabırla yeniden açtığım kitabın sayfalarını çevirirken, ilkel bir şemaya rastladım* (Pamuk, 2013: 21).

Мұғалімнің дегенінен шықпайтын шәкіртке ұқсап, кітапты қолыма қайта алып, парақтай бастағанымда аспан әлемнің қарабайыр үлгіде салынған сызбасына көзім түсті (Pamuk, Құрметұлы, 2019: 31).

Muғalimniñ degeninen шıқpaytın шәkiritke uqsap, kitaptı қolıma қayta алып, paraқtay бастағанымда аспан әлеминиñ қарabayыр үлгіде үлгіде салынған сызбасына көзім түсті.

(2) *Aptal bir çocuk gibi, pencereimin önünde boş boş oturur hayal kurardım* (Pamuk, 2013: 31).

Ақымақ балаға ұқсап терезенің алдында тектен-текке отырып, қиялдайтынмын (Pamuk, Құрметұлы, 2019: 53).

Aқımaқ balaға uқsap terezeniñ aldına tekten-tekke otırıp, қıyaldaytınmın.

(3) *Ben, evin uyuşuk kedisi gibi bir kenara çekilip dinliyordum* (Pamuk, 2013: 60).

Мен үйдің маубас мысығына ұқсап бір бұрышқа бардым да, олардың әңгімелерін тыңдадым (Pamuk, Құрметұлы, 2019: 109).

Мен үйдіñ mawbas mısıғına uқsap bir burişқа bardım da, olardıñ әñgimelerin tıñdadım.

(4) *Yaklaşıp dikkatle baktım, küçük, kırmızı bir lekeydi, hafif bir şişik, büyükçe bir böcek ısırığı gibi, ama niye gösteriyordu bana?* (Pamuk, 2013: 61).

Жақындап, мұқият қарадым, кішкентай, қызарған дақ еді, шағын ғана ісік, жәндіктердің бірі шағып алғанға ұқсайды, бірақ мұны маған неге көрсетіп отыр? (Pamuk, Құрметұлы, 2019: 112).

Сақındaп, muқıyat қарадım, kişkentay, қızарған daқ edi, шағın ғана isik, cändikterdiñ biri шағıp алғанға uқsaydı, biraқ munı maған nege көрсетip otır?

3. BÖLÜM

İNCELEME

3.1. BEYAZ KALE'DE GİBİ

Aşağıda *gibi* edatı önce cümlede kullanım özellikleri açısından ele alınmıştır. Cümlede *gibi* edatı isim+gibi, zamir+gibi, çekimli fiil/sıfat-fiil+gibi v.s.şeklinde kullanılmaktadır. *Gibi* edatının isim+gibi şeklinde kullanımını aşağıdaki gibidir. Çalışmamızda romanları incelerken sık sık karşımıza çıkan çeviri yanlışları aşağıdaki bazı örneklerde de görülmektedir. Bazen orijinal cümledeki kelimelerin hepsinin çevrilmemesi bazen kelimelerin yanlış çevrilmesi o cümlelerde anlam değişmesine neden olabilir.

3.2. BİRLEŞME ÖZELLİKLERİ

3.2.1. İsim+Gibi

İncelediğimiz metinlerden hareketle *gibi* edatı genel olarak isimlerden sonra gelmektedir. Aşağıda 1. örnekte orijinal cümledeki *kendine güvenemeyen, bütün* kelimeleri çeviri cümlede göz ardı edilmiştir ve *onay* kelimesi Kazakçaya *құптау* olarak çevrilmiştir fakat bu çeviri yanlıştır. Çünkü Türkçedeki *onay* kelimesinin Kazakçadaki karşılıkları *bekitw, ruqsat etw, қабıldaw, мақıldaw* şeklindedir.

(1) *Kendine güvenemeyen bütün zayıf insanlar gibi benden onay beklemeye başlamıştı* (Pamuk, 2013: 54).

Бейшара адамдар тәрізді менің құптауымды күтетін болды (Pamuk, Құрметулі, 2019:99).

Beyşara adamdar tärizdi meniñ құптауымды күтетін boldı.

Doğru çeviri hali şu şekilde olmalı: *Özine senealmaytın barlıқ beyşara adamdar tärizdi menen ruqsat күтетін boldı.*

(2) *Bir gencin tutkusuna imrenen ihtiyarlar gibi öfkesine imreniyordum* (Pamuk, 2013: 94).

Жас жігіттің жігеріне сүйсініп, қызғанышпен қараған қария тәрізді мен де оның табандылығын қызғанатынмын (Pamuk, Құрметұлы, 2019: 176).

Cas cigittiñ cigerine süysinip, kızğanışpen қараған қарыя тәрізді мен де оның табандылығын қызғанатынмын.

(3) *O gün, onunla adam yerine konmadığını bilen bir saray soytarısı gibi konuştum* (Pamuk, 2013: 53).

Сол күні онымен өзгелердің адам деп те санамайтынын білетін сарай сайқымазағымен әңгімелескендей сөйлестім (Pamuk, Құрметұлы, 2019: 95).

Sol küni onımen özgelderdiñ adam dep te sanamaytının biletin saray saykımazağımen äñgimeleskendey söylestim.

(4) *Arada bir evden fırlayıp sarhoş gibi sokaklara çıkıyor...* (Pamuk, 2013: 58).

Ara-tұра үйден атып шығып, мас адамша көше кезіп... (Pamuk, Құрметұлы, 2019: 105).

Ara-tura üyden atıp шығып, mas adamша көше кезіп....

(5) *İtalya 'yı hiç görmediğimi söylediğimde, bunu herkes gibi kendisinin de bildiğini belirtti* (Pamuk, 2013: 119).

Италяны ешқашан көрмегенімді айтқанымда мұны жұрттың бәрі сияқты өзі де білетінін айтты (Pamuk, Құрметұлы, 2019: 194).

İtalyanı eşkaşan körmegenimdi aytkanımda munı curttıñ bāri sıyaqtı özi de biletinini ayttı.

(6) Sonra, iyi bir hikayenin başı masal gibi çocuksu olmalı, diye düşündük, ortası korkulu rüya gibi korkutucu, sonu da ayrılıkla biten bir aşk hikayesi gibi acıklı olmalıydı (Pamuk, 2013: 74).

Содан соң жақсы бір хикаяның басы ертегі сияқты балаға арналған, ортасы қорқынышты түс тәрізді үрейлі, соңы қосыла алмай қалған ғашықтар оқиғасы тәрізді ащы болуы керек-ті (Pamuk, Құрметұлы, 2019: 137).

Sodan soñ caқsı bir hikayaniñ bası ertegi sıyaqtı balaға арналған, ortası қорқınıшtı түс тәрізді үрейлі, soñı қосыла алмай қалған ғашықтар оқиғасы тәрізді ащы болуы керек-ті.

(7) Bir gencin tutkusuna imrenen ihtiyarlar gibi öfkesine imreniyordum (Pamuk, 2013: 94).

Жас жігіттің жігеріне сүйсініп, қызғанышпен қараған қария тәрізді мен де оның табандылығын қызғанатынымын (Pamuk, Құрметұлы, 2019: 176).

Cas cigittiñ cigerine süysinip, kızғанışpen қараған қарыя тәрізді мен де оның табандылығын қызғанатынмын.

3.2.2. Zamir+Gibi

Gibi edatının cümlede kişi zamirinden sonra da kullanıldığı görülmektedir. Kişi zamirlerinden sonra kullanımı aşağıdaki gibidir.

(1) *Onun gibi haklılar, benim gibi suçlular* (Pamuk, 2013: 80).

Оның өзі тәрізді қақылылар және мен сияқты кінәлілар (Pamuk, Құрметұлы, 2019:148).

Оның өзі тәрізді қақұллар сәне мен сияқты кінәлілар.

(2) *Ben de onun gibi olmak istiyordum* (Pamuk, 2013: 84).

Мен де оның тура өзіндеі болғым келетін (Pamuk, Құрметұлы, 2019:156).

Мен де оның twra өзіндеі болғым келетін.

Gibi edatının cümlede dönüşlülük zamirinden sonra kullanımı aşağıdaki gibidir.

(1) *Şimdi, onun gibi bakıyorsun, kendin gibi bak!* (Pamuk, 2013: 90).

Қазір тура анау сияқты қарап тұрсың, өз көзқарасыңмен қара! (Pamuk, Құрметұлы, 2019: 168).

Қазір twra anaw сияқты қарап тұрсың, өз көзқарасыңмен қара!

3.2.3. Çekimli fiil/Sıfat-fiil+Gibi

3.2.3.1. -Ir+Gibi

-Ir sıfat-fiilleri, sıfat olarak yalın veya grup halinde, adları, geldikleri fiile sürekli birer hareket ifadesi katarak vasıflandırmışlardır (Korkmaz, 2019:815). Aşağıda verilen örneklerde *-Ir* sıfat-fiil eki *gibi* edatı ile birlikte bir eylemin yapılacak gibi gözüktüğünü

ama aslında eylemin gerçekleşmediğini belirtiyor. Aşağıda verilen 1.örnekte orijinal cümlelerin Kazakçaya çevrilirken bazı kelimelerin (*karanlık ve ürpertici*) =(*қараңғы және қорқынды*) göz ardı edilmesi ve *yılan deliğini karıştırır gibi* (*сұлан инін араластырып қатқандай*) cümlesinin *yılan deliğine elini sokar gibi* (*сұлан иніне қолын тигізіп қатқандай*) şeklinde çevrilmesi cümlede anlam bozukluğuna neden olmuştur.

(1) *Sonra karanlık ve ürpertici bir yılan deliğini karıştırır gibi, korka korka parmağını tıkırdayan aletin içine sokmuş ve çekmiş* (Pamuk, 2013: 30).

Содан соң жылан ініне қолын тығып жатқандай қорқа-қорқа бір саусағын тықылдап тұрған құрылғының ішіне сұғып, қайта суырып алынды (Pamuk, Қурметұлы, 2019: 51).

Sodan soñ сұлан иніне қолын тигізіп қатқандай қорқа- қорқа бір sawсағын тикілдеп тұрған құрилғының ішіне суғип қайта swырып алды.

Cümlelerin Kazakça doğru çeviri hali şu şekilde olacaktır: *Sodan soñ қараңғы және қорқынды бір сұлан инін араластырып қатқандай қорқа- қорқа бір sawсағын тикілдеп тұрған құрилғының ішіне суғип қайта swырып алды.*

Aşağıda verilen 2.örnek tamamen yanlış çevirilmiştir. Kazakça cümlede *arkasında ikizini taşır gibi* değil de *arkasında iz bırakmış gibi* şeklinde çevrilmiştir.

(2) *Baksana, en sıradan karınca bile gölgesini, arkasında ikizini taşır gibi sabırla katlanarak taşıyor* (Pamuk, 2013: 39).

Қарашы, қарапайым құмырсқаның өзі көлеңкесін артында із қалдырғандай бірге сүйретіп жүр (Pamuk, Қурметұлы, 2019: 67).

Қараşı, қарапайым құмырсқаның өзі көлеңкесін артында із қалдырғандай бірге сүйретіп жүр.

Doğru çeviri hali: *Қараşı, типті қарапайым құмырсқа да өз көлеңкесіні, артында егізіні тасып қатқандай сабырмен шыдап тасып қаттыр.*

(3) *Bunu İstanbul'dan değil de, başka, uzak bir şehirden söz eder gibi söylediği için inanmadım önce* (Pamuk, 2013: 55).

Мұны Стамбұл жайында емес, басқа, алыстағы қалалардың бірінде болып жатқан оқиға тәрізді айтқандықтан, бастапқыда сенген жоқпын (Pamuk, Құрметұлы, 2019: 101).

Munu Stambul cayında emes, başka, alıstağı қалалardıñ birinde bolıp catқан oқиға tärizdi aytқandıқтан, bastapқыda sengen coқpın.

3.2.3.2. –AcAk+Gibi, –mIş+Gibi

Aşağıdaki cümlelerde –AcAk,-mIş sıfat-fiil eklerinden sonra gelen *gibi* edatı daha çok gerçek olmayan, -mişçesine farazi bir benzetme işlevi görmektedir.

(1) *Sarı Yumak, ağlayacak gibi olmuştu.*

(2) *Hoca öfkeden boğulacak gibiydi* (Pamuk, 2013: 101).

Ustaz aşudan buulatın siyaқtı

(3) *Onlara da o sırada ısınacak gibi değildim* (Pamuk, 2013: 20).

Онда да сол сәтте әлгі атауларға қатты ынтызар болдым дей алмаймын (Pamuk, Құрметұлы, 2019: 31).

Onda da sol sätte atawlarға қатті intızar boldım dey almaymın.

(4) *Bu sefer ona hak da verdim, taklitçinin hüneri dayanılacak gibi değildi* (Pamuk, 2013: 91).

Бұл жолы онікі де жөн еді, әлгі кісінің қайталап берген өнеріне адам шыдай алмақ емес (Pamuk, Құрметұлы, 2019: 169).

Bul colı oniki de cön edi, älgı kisiniñ қaytalap bergen önerine adam şıday almaқ emes.

(5) ama onlardan niye yalnızca kendi zaferiymiş gibi söz ediyordu? (Pamuk, 2013: 79).

алайда неге оның барлығын тек өзінің ғана жетістігі сияқты сөз etedi? (Pamuk, Құрметұлы, 2019:146).

alayda nege onıñ barlıғın tek öziniñ ғana cetistigi siyaқtı söz etedi?

3.3. İŞLEVLERİ

3.3.1. -e benzer, -e benzeyen

Aşağıda verilen iki örnekte de ister tek gözlü dev, ister Paşa olsun ikisinin de o andaki durumlardan dolayı aşırı sevinmeleri çocukların sevinme tarzlarına benzetilmiştir. 2. örneğin Kazakça çevirisinde *renkli hapları avcuna bıraktığında çocuk gibi mutlu olduğu* ifade ediliyor oysa orijinal cümlede *avcuna bıraktığı renkli hapları çocuk gibi sevdiği* söyleniyor. Sonuç olarak Kazakça çeviri cümlede *çocuk gibi mutlu değil hapları çocuk gibi sevdi* şeklinde olması gerekir.

(1) Tek gözlü dev, çocuklar gibi sevinerek: “Hoş geldin sefa geldin, bana yemlik mi geldin?”

(2) Avcuna bıraktığım renkli hapları çocuk gibi seviyordu (Pamuk, 2013:15).

Түрлі түсті түйіршіктерді алақанына салғанымда балаша мәз болатын (Pamuk, Құрметұлы, 2019: 21).

Türli tüsti tüyirşikterdi alaқanına salғанымда балаша мәз болатın.

Doğru çeviri hali: *Alaқanına salғанım түрлі түsti түyirşikterdi балаша мәpeledi.*

3.3.2. -e benzer biçimde

Aşağıdaki örneklerde *gibi* edatı 1.*papatya gibi*, 2.*vahşi ceylan gibi*, 3.*hayal gibi* ve 4.*uyuşuk kedisi gibi* derken iki varlık arasında benzerlik ilişkisi kurmaktadır.

(1) *Nadide, beyaz örtüler arasında solgun bir papatya gibi yatıyordu.*

(2) *Onun hiç kimseye benzemeyen, çevresindekilerden bir vahşi ceylân gibi kaçan mağrur ve ürkek ruhu idi.*

(3) *Kestane ve erguvan ağaçları arasından hayal gibi geçtiğimi düşlerdim (Pamuk, 2013: 32).*

Талшын мен багряник ағаштарының арасынан елес тәрізді өте шыққанымды қиялдаймын (Pamuk, Құрметұлы, 2019: 53).

Talşın мен bagryanik ağaştарınıñ arasınan eles tәrizdi öte şıққанымdı қiyaldaйтın.

(4) *Ben evin uyuşuk kedisi gibi bir kenara çekilip dinliyordum (Pamuk, 2013: 60).*

Мен үйдің маубас мысыгына ұқсап бір бұрышқа бардымда, олардың әңгімелерін тыңдадым (Pamuk, Құрметулі, 2019: 109).

Men uydñ mawbas mysıǵına uqsap bir burişqa bardımda, olardıñ äñgimelerin tiñdadım.

(5) Veba şehirde kurnaz bir şeytan gibi değil, amaçsız bir serseri gibi geziniyordu (Pamuk, 2013: 72).

Оба қаланың ішіне қулығына құрық болмайтын шайтан тәрізді емес, ешбір арман мақсатсыз сандалған көше бұзақысы сияқты кезіп жүргенді (Pamuk, Құрметулі, 2019: 133).

Oba қalanıñ ішине қwлығына құрік болмайтын шайтан тәрізді емес, ешбір арман мақсатсыз сандалған көше бузақысы сияқты кезіп жүргенді.

3.3.3. Karşılaştırma

Bir önceki kısımda *gibi* edatını yapısı açısından ele almıştık bu kısımdaysa *gibi* edatını görevi bakımından inceleyecek olup cümledeki işlevlerini maddeler halinde verdik. *Gibi* edatı bulunduğu cümleye benzerlik, karşılaştırma, tarz, eşleştirme, tahmin v.s. gibi anlamlar katar. *Gibi* edatı kullandığı bir cümlede birden çok işleve sahip olabilmektedir. Bu durumun sebebi de *gibi* edatının bazı işlevlerinin anlamca birbirine yakın olması olabilir. Örneğin cümlede karşılaştırma işleviyle kullandığında iki kişi, olay, zaman, yer veya herhangi bir durumun kıyaslanması söz konusudur. Tarz belirtme işlevinde ise bir durumun nasıl ya da ne şekilde olduğu belirtilmektedir

Gibi edatını genel olarak iki nesneden birini diğerine benzetmek, karşılaştırmak için kullanırız. *Gibi* edatının cümledeki karşılaştırma işlevi aşağıdaki gibidir.

(1) Eskisi gibi gene korkuyordum vebadan (Pamuk, 2013: 71).

Бұрынғыдай обадан қорқып жүрдім (Pamuk, Құрметұлы, 2019:131).

Burıñıday obadan qorqıp cürdim.

(2) Artık işler eskisi gibi değildi (Pamuk, 2013: 84).

Қазіргі жағдай бұрынғыға ұқсамайды екен (Pamuk, Құрметұлы, 2019:155).

Қазір caғday burıñıǵa uqsamaydı eken.

3.3.4. Şüphe, İhtimal, Tahmin

Gibi edatı, cümlede sıfat-fiillerden sonra gelerek ve cümledeki başka öğelerle ilişki kurmayıp benzerlikten gelen bir tahmin gösterir. *Gibi* edatının cümledeki şüphe, ihtimal, tahmin işlevi aşağıdaki gibidir.

(1) Beni gözetliyordu, benden bir şey öğrenmek ister gibiydi, ama o sırada sanki o şeyin ne olduğunu bilmiyordu (Pamuk, 2013: 19).

Ол мені үнемі бақылап жүрді, менен бірдеңе үйренгісі келетіндей, алайда дәл сол сәтте ол нәрсенің не екенін өзі де білмейтін еді (Pamuk, Құрметұлы, 2019: 29).

Ол мені үнeмi бақилап cürди, менен бирдеңе үйренгісі келетіндей, алайда дәл сол сәтте ол нәрсенің не екенін өзі де білмейтін еді.

(2) Yaklaşıp dikkatle baktım, küçük, kırmızı bir lekeydi, hafif bir şişik, büyükçe bir böcek ısırığı gibi, ama niye gösteriyordu bana? (Pamuk, 2013: 61).

Жақындап, мұқият қарадым, кішкентай, қызарған дақ еді, шағын ғана ісік, жәндіктердің бірі шағып алғанға ұқсайды, бірақ мұны маған неге көрсетіп отыр? (Pamuk, Құрметұлы, 2019: 112).

Сақиндап, муқият қарадым, кішкентай, қызарған дақ еді, шағын ғана ісік, цәндіктердің бири шағып алғанға ұқсайды, бирақ муні маған неге көрсетіп отыр?

3.3.5. Ешлестirme, Denkleştirme

Korkmazın dediği gibi iyelik ekleri almış –*dIk*, –*dUk*'lu sıfat-fiilin olumlu ve olumsuz biçimleri üzerine gelen *gibi* edatı, cümlelerin ilgi öğeleri arasında benzerlikten çok yine karşılaştırmaya dayanan bir eşitlik ve denklik bağlantısı kurar (Korkmaz, 2019: 906). *Gibi* edatının cümledeki eşleştirme, denkleştirme işlevi aşağıdaki gibidir.

(1) *Tıpkı Hoca'nın bana bir zamanlar sorduğu gibi, Sultan da, orada, o ülkede, benim eski ülkemde nasıl yaşadıklarını sorardı bana* (Pamuk, 2013: 95).

Тура Ұстаз бір кездері сұрағандай Сұлтан, ол жақта, менің бұрынғы елімде адамдар қалай өмір сүретінін сұрайтын (Pamuk, Құрметұлы, 2019: 178).

Twra Ustaz bir kezderi surağanday Sultan, ol caқта, meniñ buringi elimde adamdar қалай өмір сүретінін surayтın.

3.3.6. Tarz

Yukarıda da belirttiğimiz gibi tarz belirtme işlevi bir durumun nasıl ya da ne şekilde olduğunu belirtilmektedir. *Gibi* edatının cümledeki tarz işlevi aşağıdaki gibidir.

(1) *Her zaman yaptığı gibi, bana Hoca'nın anlattıklarını tekrarlattı* (Pamuk, 2013: 95).

Әдетінше Ұстаздың айтқандарын маған қайталап берді (Pamuk, Құрметұлы, 2019: 178).

Ädetinşe Ustazdñ aytқandarın maғan қaytalap berdi.

3.3.7. Kadar

Kadar edat *gibi*, -e benzer. *Kadar* ile *gibi* anlamdaştırılar. *Gibi* yalnız benzetme görevindedir. *Kadar* benzetme görevine nicelik ayırtısı da katar. Örnek:

(1) *Konuşurken onun da benim kadar korktuğunu anladım (Pamuk, 2013: 68).*

Әңгімелесіп отырғанда оның да мен сияқты қорқатынын байқадым (Pamuk, Құрметұлы, 2019: 126).

Äñgimelesip otırғanda onñ da men siyaқtı қorқatınñ bayқadım.

(2) *Sandıғым kadar aptal deғilmiş (Pamuk, 2013: 125).*

Мен ойлағандай ақымақ емес екен (Pamuk, Құрметұлы, 2019: 207).

Мен оулағандау ақмақ емес екен.

3.3. 8. Sanırım

Gibi түмцелерин sonlarına gelerek yüklemlerine “*denilebilir ki, öyle sanılır ki, sanki...*” anlamı katar; başka bir deғişle: *gibi* sonuna geldiği eylemin tam deғil; tam olmaya yakın bir durumda yapıldığını ya da o eylemin yapılır göründüğünü anlatmaya yarar (Gencan, 1979: 439). Türk Dil Kurumu sözlüğünde sanmak için şöyle açıklamalar verilmiştir. 1. Bir şeyin olma veya olmama ihtimalini kabul etmekle birlikte, olabileceğine daha çok inanmak, zannetmek, zanneylemek: *Babam, hiç hoşnut olmadığımı, beni yine*

sevindiremediğini sandı. 2. Gibi gelmek, farz etmek: Bu hareketimi tamamıyla histen gelen bir şey sandı.

(1) *Ama merak da içine girmişti bir kere, benden de utanıyordu sanırım, devam etti* (Pamuk, 2013: 53).

Бірақ қызығушылық жан дүниесіне әбден орнығып алған-ды, тек менен ұялатын сияқты, содан да болар, ісін қайта жалғастырды (Pamuk, Құрметұлы, 2019: 97).

Birak kıziğwşılık can dūniyesine әbden ornıǵıp alǵan-dı, tek menen uyalatın siyaqtı, sodan da bolar, isin kayta calǵastırdı.

3.3.9. *Sanki*

Sanki, *gibi*'den az çok ayrılan bir benzetme edatırı. *Gibi*'de benzetme anlamı açıktır. *Sanki*'de anlam örtülüdür. Muharrem Ergin *Türk Dil Bilgisi* kitabında benzerlik ifade eden edatlar işerisinde *sanki* edatını da belirtmiştir ve bugün en çok kullanılan *sanki* edatını *san* emir şekli ile *ki*'nin birleşmesinden doğduğunu söyler(Ergin, 2013: 356). *Sanki* edatı Kazakça sözlüklerde I. –*dAy, siyaqtı*, II.*siyaqtı, tärizdi* şeklinde verilmiştir (Koç, Bayniyazov, Başkapan: 2019: 453). Bazen *gibi* edatı yerine kullanabilen *sanki* cümlede *gibi* edatıyla birlikte kullanılmamaktadır. O şekilde kullanması cümlede anlam bozukluğuna neden olur.

(1) *Dertleştiği bir çocukluk arkadaşıydım sanki* (Pamuk, 2013: 64).

Бір-бірімен сыр бөліскен балалық шақтағы достар сияқтымыз (Pamuk, Құрметұлы, 2019: 118).

Bir-birimen sır bölisken balalık şaqtaǵı dostar siyaqtımız.

(2) *Başıma gelenleri rüya görür gibi uzaktan seyretmekten başka, elimden bir iş gelmiyordu sanki* (Pamuk, 2013: 66).

Басымнан өтіп жатқандарды түс көргендей тек алыстан бақылап қана отыратын тәріздімін, қолымнан келер басқа қайран жоқ сияқты (Pamuk, Құрметұлы, 2019: 122).

Basımnan ötip catқандardı түс көргендей тек alıstan baqılap қана otıratın tәrizdimin, қолымнан келер басқа қайран coқ сияқты.

3.4. ABAY YOLU I VE BENZERLİK İŞARETLEYİCİLERİ

3.4.1. -dAy

Kazakça orijinal metinle Türkçe metin karşılaştırıldığı zaman, tezimizin konusu olan benzerlik işaretleyicilerinin zaman zaman çevrilmeden bırakıldığını gösteren örnekler de vardır. Bu durumda orijinal metnin anlamı tamamen değişmektedir. Yaptığımız araştırma sırasında Türkçede *gibi* edatını Kazakçada birçok yerde- *dAy* edatı karşıladığını tespit ettik. Bazen de araştırmamızdaki başka benzetme edatlarının karşıladığını da görmekteyiz. Bu değişiklikler edatın cümledeki görevine göre değişmektedir. Bazı durumlarda hepsi (*-dAy, tәrizdi, siyaқты, uқsas*)o cümlede birbirinin yerine kullanabiliyorsa bazı durumlarda kullanılamamaktadır. Duruma göre değişmektedir. Aşağıda *-dAy* edatı önce cümlede kullanım özellikleri açısından ele alınmıştır. Cümlede *-dAy* edatı isim+ *dAy*, zamir+ *dAy*, çekimli fiil/sıfat-fiil+ *dAy* v.s. şeklinde kullanılmaktadır.

3.4.1.1. İsim+dAy

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi incelediğimiz metinlerde Türkçedeki *gibi* edatını Kazakçada birçok yerde *-dAy* edatı karşılamaktadır. Kullanım açısından da hemen hemen aynıdır. Genel olarak cümlede isimden ve sıfat-fiillerden sonra gelmektedir.

(1) *Құнанбай бұған қатты зәрленіп, оттай күйіп, ашуланып кетіп, өз қамшысын иіріп кеп:* (Awezov, 1997: 81)

Құнанбай буған қатты зәрленіп, ottay күйіп, ашланıp ketіп, өз қамшısın iyріп kep:

Kunanbay buna көпүрүп ateş gibi yanıp öfkeyle kamçısını havada dolandıра dolandıра: (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 104).

2. örnekte Kazakçadaki *bağındırw* fiili için Türkçede *dayandırmak* fiili kullanılmıştır ama Kazakçadaki o kelimenin Türkçedeki karşılığı *itaat etmektir*.

(2) Осымен бар ынтымағын Құнанбайға бағындырған жиырма ауыл дәл бір ұялас бөридей еді (Awezov, 1997: 61).

Osımen bar ıntımağın Құnanbayға бағındırған ciirma awıl дәл bir uyalas bөridey edi.

Böylece tüm birliğini Kunanbay'a dayandıran yirmi oba, bir yuvadaki kurtlar gibiydi (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 75).

Doğru çeviri hali şu şekilde olacaktır: *Böylece tüm birliğini Kunanbay'a itaat ettiren yirmi oba, bir yuvadaki kurtlar gibiydi.*

(3) Тағы бір күндері Мамыр, Еңліктей қыздардың қайғыларыны да айтып берді(Awezov, 1997: 53).

Тағы bir күндери Mamır, Eñliktey kızdardıñ қайғуларını da aytıp berdi.

Баşка күнлерде Mamır, Enlik gibi kızların hikayelerini de anlattı (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 62).

(4) *Аурыған адамдай қалтырап, жүрегі қатты қобалжып келе жатқан Абай Жиреншенің бар сөзін ұқпаса да, бір-екі жерін анық аңғарды (Awezov, 1997: 45).*

Awrıǵan adamday qaltırıp, cüregi qattı qobalcıp kele jatqan Abay Cirenşeniñ bar sözini uqpara da, bir-eki cerin anıq añǵardı.

Hasta gibi titreyip evhamlanıp gelmekte olan Abay Cirenşe'nin tüm sözlerini anlamasa da bir iki noktayı çok iyi anladı (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 50).

(5) *Осы жиынға сәлем айтқан Зередей аналары екен (Awezov,1997:211).*

Osı ciyińǵa salem aytqan Zeredey anaları eken.

Bunlara selam yollayan Zere gibi annelermiş (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 282).

3.4.1.2. Zamir+dAy

3.4.1.2.1. Ішәret Zamiri

-dAy edatının cümlede sık sık zamirlerden sonra geldiği de görülmektedir. Aşağıda ішәret zamirinden sonra gelmesiyle ilgili örnekler verilmiştir.

(1) *Абай мынау ыстық үйде, мынадай тырысқақ ашушаң кісінің үйінде ет асым уақыт отыруды өз басына жазадай санап еді (Awezov, 1997: 136).*

Abay minaw ıstıq üyde, minaday tırısqaq aşwşañ kisiniñ üyinde et asım waqıt otırdı öz basına cazaday sanap edi.

Abay bu sıcak evde, bunun gibi asabi, sinirli bir insanın evinde uzun süre oturmayı kendine ağır bir ceza gibi gördü (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 179).

(2) *Құнанбай дәл бұлардай емес (Awezov, 1997: 278).*

Құнанбай дәл бұлардай емес.

Құнанбай бұлар gibi değil (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 372).

3.4.1.2.2. Dönüştürme Zamiri

-dAy edatının cümlede dönüştürme zamirinden sonra kullanılması aşağıdaki gibidir:

(1) *Жәмпейіс пен Әйтiмбетке солардың өзiндей қойшылар, жаны ашыған кедейлер ғана болысқан (Awezov, 1997: 67).*

Cämpeyis pen Äytimbetke solardıñ özindey қоушылар, canı аşıған кедейлер ғана болысқан.

Campeyis'le Aytimbet'e sadece kendileri gibi çobanlar, acıyan fakirler yardım etmişti (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 84).

(2) *Бұлар ең әуелі алыстағы Найман ішiнен дәл өздерiндей үш төрт жiгiт серiк тапты (Awezov, 1997: 276).*

Bular eñ äweli alıstağı Hayman ішінde дәл өздерindey үш төрт cigit serik taptı.

Bunlar ilk önce uzaklardaki Nayman içinden tam kendileri gibi üç dört kafadar delikanlı buldular (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 369).

3.4.1.3. Çekimli fiil/Sıfat-fiil+dAy

-Atın+dAy, -ğAn +dAy

Kazakçadaki *-Atın* ve *-ğAn* sıfat-fiil ekleri *-dAy* edatı ile birlikte eylemin gerçekleşmiş olabileceği yönünde, eldeki kanıtlardan, işaretlerden hareketle bir yaklaşıklıkta, bir ihtimalde bulunmayı göstermektedir.

(1) *Құнанбай да көш-көштің алдынан кес-кестеп, бірдеме айтатындай (Awezov, 1997: 60).*

Құнанбай да көш-көштиң алдынан кес-кестеп, бірдеме айтатындай боп тур.

Құнанбай да her göçün önüne geçip birşeyler söyleyecek gibi duruyordu (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 73).

(2) *Абай соны еске алып, өз жайын мысқылдағандай болды (Awezov, 1997: 22).*

Abay sonu eske alıp, öz cayın mısқылдағандай boldı.

Abay bunu aklına getirip kendi haliyle dalga geçer gibi biraz gülümseyip oturdu (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 15)

(3) Örnek romandaki Abay ile Toğcan'ın kalabalık içinde oldukları için bir biri ile utanır gibi selamlaştıkları sahneden alınmış örnektir. Çevrideki “utanır halde” dediğimiz zaman ikisinin birbirinden utandığı anlamını veriyor. Cümle anlam değişikliğine uğramıştır.

(3) *Топ ішінде ұялысқандай шолақ қана амандасты* (Awezov, 1997: 228).

Топ ішінде ұялысқандай шолақ амандасты.

Kalabalıkta utanır halde kısaca selamlaştı (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 305).

Doğru çeviri hali: *Kalabalık içinde utanır gibi kısaca selamlaştı.*

(4) *Өзге отырғанның барлығы сөздің салмағы мен түйінін өз арқаларынан сезгендей боп қозғалақтап, ырғалып қалысты* (Awezov, 1997: 27).

Özge otırğanniñ barlığı sözdiñ salmağı men tuyinin өз арқаларынан сезгендей боп қозғалақтап, ırғалıp қалıstı.

Diğер отуранларın hepsi sözün ağırlıǵıyla anlamını baştan aшаǵıya sezmiş gibi hareket ettiler (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 23).

(5) *Енді түк көрмегендей, үндемей отырған түріде мынау* (Awezov, 1997: 31).

Endi tük көrmegendeу, үndemey otırған түride mınaw.

Artık hiçbir şey görmemiş gibi sessizce oturuyordu (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 29).

(6) *Бала жүрегінде бұл шақта көп сезімінің алай-түлей құйыны соққандай*(Awezov, 1997: 46).

Bala cüreginde bul şakta köp seziminiñ alay-tüley kıyını soққандаy.

Çocuk yüreğinde o anda birçok karmakarışık duygunun girdabına kapılmış gibiydi (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 52).

3.4.2. -şA

-şA eki hakkında yukarıda belirtilmiştir.

3.4.2.1. İsim+şA

1. numaralı örnekte gelin almaya gidecek olan damat Abay'a Zere, o obada bütün damatların geleneği olduğu gibi kızıl manat çapan, yüksek okçe elbise giymesini üki(puhu kuşunun tüyü) takmasını tembihlemiştir. Abay o elbiseleri gelin obasına yaklaşınca giymeyi planlar ama o elbiselerini giyene kadar gelin obasından gelmekte olan yengeler damadın neden damat gibi giyinmediğini kendi aralarında konuşmaktadırlar. Bu cümlede damadın (Abay'ın) damat gibi giyinmediği ifade ediliyor.

(1) *Күйеуше неге кинбеген?-десіп, жақындап кеп амандаса бастады* (Awezov, 1997: 197).

Küewşe nege kinbeygen?-desip, caқındaп кep amandasa bastadı.

“Neden damat gibi giyinmemiş? Diye yaklaşarak selamlaşmaya başladılar (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 264).

2. numaralı örnekte işte diğerlerinin elbiselerinin yırtıldığı, buna karşılık Böcey'in elbisesinin yırtılmadığı ifade edilmektedir. Başkalarıyla kıyaslayınca onun elbisesi yırtılmamıştır.

(2) *Басқаларша үсті де жыртылмаған* (Awezov, 1997: 81).

Başkalarşa üsti de cırtılmağan.

Diğerleri gibi elbiseleri yırtılmamış (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 103).

(3) numaralı örnekte Dilda'nın yaptığı hareketin başka kızlara benzemediği, onlar gibi çekinmediği ve cilvelenmediği ifade edilmektedir. Cümle çevirisinde *Äldekimşe* kelimesi “herkes gibi”, *casқанıp* kelimesi “nazlanmak” olarak çevirilmiştir ama Kazakçadan Türkçeye çevrilen bu kelimeler doğru çevrilmemiştir. Çünkü *Äldekimşe* “başkaları gibi”, *casқанıp* “çekinmek” olarak çevirilmelidir.

(3) *Әлдекімше жасқанып, қылымсыған жоқ* (Awezov, 1997: 204).

Äldekimşe casқанıp, қılıмсыған соқ .

Herkes gibi nazlandığı, cilvelendiği yok (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 273).

Doğru çevri hali: *Başkaları gibi çekinip, cilvelendiği yoktu*

4. numaralı örnekte yaşlı büyükanne (Zere) hergün yaptığı gibi bugün de ninni söylemekte olduğu ifade edilmektedir. Cümle çevrisinde Kazakçadaki *maşığı* “hareketi” kelimesi göz ardı edilmiştir.

(4) *Кәрі әже күндегі машығы бойынша бесік жырын айтады* (Awezov, 1997: 85).

Käri äce kündeği maşığı boyınşa besik cırın aytadı.

Yaşlı büyükanne hergünkü gibi ninni söylüyordu (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 105).

Doğru çevri hali: *Yaşlı büyükanne hergünkü hareketi gibi ninni söylüyordu.*

3.4.3. *Tärizdi*

Tärizdi edatı da bir benzetme edatıdır. Aşağıda *tärizdi* edatı cümlede kullanım özellikleri açısından ele alınmıştır. Cümlede isim+ *tärizdi*, çekimli fiil/sıfat-fiil+ *tärizdi* v.s. şeklinde kullanılmaktadır.

3.4.3.1. İsim+ *tärizdi*

1. Yazar aşağıda verilen örnekte kitapların, Abay için değerli bir dost gibi olduğunu söylüyor. Cümle çevirisinde ise Abay kitapların değerli dostu oldu deniliyor. *Ol* fiiline – *du* geçmiş zaman eki getirme süretiyle eyleme bizzat tanık olduğunu, eylemi gördüğünü belirtiyor.

(1) *Содан әрі мұның қолына түскен әрбір қалың кітап соншалық бір қатты сағынып жолыққан ыстық, қымбат досы тәризді* (Awezov, 1997: 119).

Sodan äri munıñ kolına tüsken ärbir қalıñ кітап соншалық бір қатты сағынып colıққан ıstıқ, қımbat dosı tärizdi.

Ondan sonra eline aldığı herbir kitap, herbir cilt; büyük bir hasretle kavuştuğu değerli dostları oldu (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 154).

Doğru çeviri hali: *Ondan sonra eline aldığı, herbir kitap, herbir cilt; büyük bir hasretle kavuştuğu değerli dostları gibi oldu.*

(2) *Қыр кеші бұның бір ұғымсыз әміршісі, сүйсіндіре мүлгіткен зор мұңдасы тәризді* (Awezov, 1997: 83).

Қыр кеши бүнін бір ұғымсыз әміршісі, суысіндіре мүлгіткен зор мүңдәсі тәрізді.

Bozkır geceleri, sanki onun bilinmez bir amiri, huzur verici hayallere daldıran sırdaşıydı (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 106).

Doğru çeviri hali: *Bozkır geceleri, sanki onun bilinmez bir amiri, huzur verici hayallere daldıran sırdaşı gibi.*

(3) *Әсіресе, әжімі мол үлкендер пішіні бір қызық хикая тәрізді (Awezov, 1997: 26).*

Äsirese, äjimi mol ülkender pişini bir kıızık hikaya tärizdi.

Özellikle *kırıksıklıkları çok olan yüzü ilginç bir hikaye gibiydi (Awezov, Güngör İsmail, 1997: 21).*

(4) *Қиналғанның артынан келетін дәрменсіз күрсін тәрізді (Awezov, 1997: 259).*

Қиналғанның артынан келетін дәрменсіз күрсін тәрізді.

Uzun süre ağlamanın arkasından gelen güçsüzce bir iç çekiş gibi (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 347).

3.4.3.2. Çekimli fiil/Sıfat-fiil+ Tärizdi.

–ğan tärizdi

Kazakçadaki *–ğan* sıfat-fiil eki **tärizdi** edatı birliğiyle sonuna geldiği fiilin gösterdiği eylemin gerçekleşmiş olabileceği yönünde, eldeki kanıtlardan, işaretlerden hareketle bir çıkarımda, bir tahminde bulunmayı göstermektedir. Çevirilerde bu hususun göz ardı

edilebildiği, bunun sonucunda orijianl metnin anlamı ile çeviri arasında farklar olabildiği görülmektedir. Bu fark sıkça benzerlik işaretleyicisinin tamamen göz ardı edilmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Aşağıda verilen (1,2,3) numaralı örneklerde *tärizdi* biçimi tamamen göz ardı edilmiştir.

(1) *Ұзақ намаздың артынан түнгі асқа қарай шабыттанып қозғалған жұрт Абай келгенше тегіс орналасып қалған тәрізді* (Awezov, 1997: 107).

Uзақ namazdñ artınan tüngi asқа қарай şabıttanıп қозғалған cürt Abay kelgenşe tegis ornalasıp қалған tärizdi.

Uzun namazın ardından gece yemeğine doğru toparlanıp hareketlenen misafirlerin hepsi Abay gelene kadar yerlerine yerleşmişti. (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 139).

Anlamı değişmiş olan bu cümleyi doğru şekilde çevirecek olursak şu şekilde olacaktır:*Uzun namazın ardından gece yemeğine doğru toparlanıp hareketlenen misafirlerin hepsi Abay gelene kadar yerlerine yerleşmiş gibiydi.*

(2) *Үлкен үйдің бұрыш –бұрышынан қарауытып түн туып, тұтасып келе жатқан тәрізді* (Awezov, 1997: 83).

Ülken Üydiñ burış-burışınan қарawıtıp түн twıp tutasıp kele catқан tärizdi.

Gece bastırıp karanlık adeta büyük evin köşelerinden kucaklamıştı (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 105).

Doğru çeviri hali: *Gece bastırıp karanlık adeta büyük evin köşelerinden kucaklamış gibiydi.*

(3) *Шеке тамырлары көкілденіп, әдемі жүзіне уайым көлеңкесі түскен тәрізді* (Awezov, 1997: 119).

Şeke tamırları kökşildenip әдеми cüzine wayım köleñkеси түскен тәрізді.

Şakak damarları morarıp güzel yüzüne üzüntü gölgesi düşmüştü (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 155).

Doğru çeviri hali: *Şakak damarları morarıp güzel yüzüne üzüntü gölgesi düşmüş gibiydi.*

(4) *Бөсейге дүре соққан жерді құшырланым, әсіресе, сүйсініп айтқан тәрізді* (Awezov, 1997: 87).

Böseyge dure soққан cerdi құşırlanıp, әsirese, suysinip aytқан тәрізді.

Bösey'i kamçıladıғı, vurduғı anı zevk ve heyecanla anlattı (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 11).

Doğru çeviri hali: *Bösey'i kamçıladıғı, vurduғı anı coşkuyla ve memnuniyetle anlatmış gibi.*

5. Aşağıda verilen ilk örnekte Kazakça cümlelerin Türkçe çevirisi yapılırken “tegi” (ayrıca) kelimesi ve “işinde bugün eki söz” (içinde bugün iki söz) kelimelerinin çevirisi yapılmamıştır. Ayrıca çeviri *awızdan-awızға* (ağızdan ağıza) değil (dilden dile) şeklinde olmalıdır. Orijinal cümledeki *tәрізді* edatı çeviri cümlede göz ardı edilmiştir.

(5) *Tegi, жиын ішінде бүгін екі сөз ауыздан- ауызға көшкен тәрізді* (Awezov, 1997: 45).

Tegi, ciin işinde bugün eki söz awızdan-awızға көшкен тәрізді.

Kalabalık toplum arasında ağızdan ağıza yayılmış görünüyor herhalde (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 51).

Cümlenin doğru çevirisi şu şekilde olmalı: *Ayrıca kalabalığın arasında bugün iki kelime dilden dile geçmiş gibi.*

(6) *Көтібақ, Торғай, Топай руларының да бар жуан содырлары Құнанбай ісін құптаған тәрізді (Awezov, 1997: 66).*

Kötibak, Torğay, Topay ruılarınıñ da bar cwan sodırları Қunanbay isin қuptaған тәрізді.

Kötibak, Torgay, Topay boylarının tüm güçlü kabadayıları Kunanbay'ın işini desteklemiş gibiydi (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 82).

(7) *Келгеніне, тапқанына сүйсініп, ішінен алғыс айтқан тәрізді (Awezov, 1997: 230).*

Kelgenine, tapқанına süysinip, işinen alğıs aytқан тәрізді.

Gelişine, kavuşmasına sevinip mutluluktan kanatlanır gibiydi (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 309).

3.4.4. Siyaqtı

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi *siyaqtı* bir benzetme edatıdır. Aşağıda *siyaqtı* edatı cümlede kullanım özellikleri açısından ele alınmıştır ve aldığımız örneklerdeki çeviri yanlışları da gözümüzden kaçmamıştır. Gözardı edilen ve yanlış çevirilen kelimeler tekrar doğru haliyle verilmiştir. Cümlede *siyaqtı* edatı isim+ *siyaqtı*, zamir+ *siyaqtı*, çekimli fiil/sıfat-fiil+ *siyaqtı* v.s. şeklinde kullanılmaktadır.

3.4.4.1. İsim+ *siyaқты*

Genel olarak tespit ettiğimiz tüm benzetme edatları isimlerden sonra kullanılabilir. *Siyaқты* edatı da onlardan biridir. Aşağıda *siyaқты* edatının isimden sonra kullanımıyla ilgili örnekler verilmiştir. Orijinal cümlede kişinin suratı gergin, kaşları çatık ve sinirli olabilme ihtimalinden bahsedilmektedir. Çeviri cümlede ise kişinin suratı gergin ve sinirli şeklinde net bir ifade kullanılmıştır. Oysaki yazar burda olabilme ihtimalini *siyaқты* edatı ile belirtmiştir. Ayrıca cümlede “*tomsarğan*” (*kaşları çatık*) kelimesinin çevirisi yapılmamıştır.

(1) *Түсі салқын, томсарған, ашулы сияқты* (Awezov, 1997: 249).

Tüsi salqın, tomsarğan, aşwlı siyaқты.

Suratı gergin ve sinirli (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 333).

Doğru çeviri hali: *Suratı gergin, kaşları çatık ve sinirli gibi.*

(2) *Дилдә екиқабат уақытында бірнеше айдай ауру адам сияқты болатын* (Awezov, 1997: 235).

Dildä ekiqabat waqıtında birneşe ayday awrw adam siyaқты bolatın.

Dilda hamileyken birkaç ay hasta insan gibiydi (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 314).

(3) *Үлкен кісі сияқты боп отырған шәкіртті, мына бала бір сәтте кішкене балаша алыстырып, арпалыстырып жіберді* (Awezov, 1997: 25).

Ülken kisi siyaқты bop otırğan şäkirtti, mına bala bir sätte kişkene balaşa alıstırıp, arpalıstırıp ciberdi.

Bu çocuk, büyük bir kişi gibi oturan şakirdi, bir anda çocuksu hale getirip hoplatıp zıplattı (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 19).

(4) *Бұрын Абайдың естімеген зар-шері сияқты (Awezov, 1997: 56).*

Bürın Abaydñ estimegen zar-şeri siyaqtı.

Bu onun, daha önce hiç duymadığı feryadı figanıydı (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 66).

Doğru çeviri hali: *Bu onun, daha önce hiç duymadığı feryadı figanı gibiydi.*

(5) *Абайға бұл да дәл өзіне ғана арналған, өзгеше ықылас сияқты көрінді (Awezov, 1997: 130).*

Abayğa bül da дәl özine ғana arnalğan, өзgeşe ıqılas siyaqtı körindi.

Abay için bu, Togcan'ın kendisine duyduğu sıcaklığın göstergesiydi (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 171).

Doğru çeviri hali: *Abay için bu, Togcan'ın kendisine duyduğu sıcaklığın göstergesi gibiydi.*

(6) *Қызығып та, қызғанып та сөйлеген сияқты (Awezov, 1997: 281).*

Қızıғıp та, қızғанıp та сөylegen siyaqtı.

Hayranlık ve kiskançlık duygularıyla söylenen sözlerdi (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 376).

Doğru çeviri hali: *Hayranlık ve kıskançlık duygularıyla söylenen sözler gibiydi.*

3.4.4.2. İşaret Zamiri

Genel olarak *siyaqtı* edatı cümlede zamirlerden sonra gelebilmektedir incelediğimiz metinde sadece işaret zamirinden sonra kullanımına yer verilmiştir.

(1) *Бұл сияқты сөз оны мен Байсалдардың қабағына қарағанда ұзаққа бармайтын тәрізденді (Awezov, 1997: 24).*

Bul siyaqtı söz onı men Baysaldardıñ қабағына қарағанда ұзаққа бармайтын тәрізденді.

Bu gibi konuşmalar, onunla Baysal'ın suratına bakıldığında pek uzun süreceğe benzemiyordu (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 18).

(2) *Абайдың осы сияқты қалпына ендігі мінез машығы да бір алуан боп өзінше үйлесті (Awezov, 1997: 52).*

Abaydñ osı siyaqtı қалпына ендігі мінез маşıғы да бір алван боп өзінше үйлесті.

Abay'ın bundan sonraki renkli davranışları kendi istediği gibi oldu (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 61).

(3) *Бұл сияқты егде кісілермен қатар Құнанбай шабуылын тосып тұрған бір топ жас жігіттер де бар (Awezov, 1997: 78).*

Bul siyaqtı eгде kisilermen қатар Қunanbay şabwılın тосıp тұрған бір топ cas cigittter de бар.

Bunlar gibi yaşlı kişilerle birlikte, Kunanbay saldırısını bekleyen bir grup delikanlılar da var (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 100).

3.4.4.3. Çekimli fiil/Sıfat-fiil+ *Siyaktı*

-Atın+ siyaktı , -ğAn+ siyaktı

Kazakçadaki sıfat-fiil ekleri olan *-Atın* ve *-ğAn* ekleri *siyaktı* edatı birliğiyle, sonuna geldiği fiilin gösterdiği eylemin gerçekleşmiş olabileceği yönünde, eldeki kanıtlardan, işaretlerden hareketle bir yaklaşıklıkta, bir ihtimalde bulunmayı göstermektedir. Çeviride bu hususun göz ardı edilebildiği, bunun sonucunda orijinal metnin anlamı ile çeviri arasında farklar olabildiği görülmektedir. Bu fark sıkça benzerlik işaretleyicisinin tamamen göz ardı edilmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Aşağıda verilen (1,2) numaralı örneklerde *siyaktı* biçimi tamamen göz ardı edilmiştir.

(1) *Сидиіп, арықтап, құр созылған сияқты* (Awezov, 1997: 52).

Sidiip, ariktap, kur sozilgan siyaktı.

İncelip zayıflayıp uzamıştı (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 61).

Anlamı değişmiş olan bu cümleyi doğru şekilde çevirecek olursak şu şekilde olacaktır:
İnceleyip, zayıflayıp uzamış gibiydi.

(2) *Абайдың келгеніне сүйсініп қалған сияқты* (Awezov, 1997: 283).

Abaydın kelgenine süysinip kalğan siyaktı.

Abay'ın gelişine çok sevinmiş (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 379).

Doğru çeviri hali: *Abay'ın gelişine çok sevinmiş gibi.*

(3) *Құнанбай естімеген сияқты, ешбір белгі бермеді* (Awezov, 1997: 24).

Құнанбай естімеген сияқты, ешбір белгі бермеді.

Құнанбай дуыматұш gibi hiçbir şey belli etmedi (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 18).

(4) *Аралықта белге соққандай бір дағдарыста қалған сияқты* (Awezov, 1997: 52).

Аралықта белге соққандай бір дағдарыста қалған сияқты.

İki arada, bir dere de kalmış gibiydi (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 61).

(5) *Жалғыз жүрсе де, Базаралы ел дауын шешен қып айтып, түкпірлеп ойлап жүрген сияқты* (Awezov, 1997: 238).

Calğız cürse de, Bazaralı el dawın şeşen kıp aytıp, түкпірлеп ойлап cürgen сияқты.

Tek başına olsa da Bazaralı, halk davasını ustaca getirip derinlenmesini düşünür gibi (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 318).

(6) *Қоштасып жатқан сияқты* (Awezov, 1997: 284).

Қоштасып жатқан сияқты.

Sanki vedalaşır gibi (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 380).

(7) *Есік ашылса, сол келетін сияқты* (Awezov, 1997: 259).

Esik açılса sol keletin siyaqtı

Kapı açıldığında o gelecek gibi (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 346).

(8) *Осы жазда Жігітек, Бөкенші, Көкше боп тағы да қайтадан бас құрасатын сияқты* (Awezov, 1997: 141).

Osi cazda Cigitek, Bökenşe, Kökşe bop tağı da қayтадан бас қосатын siyaqtı.

Bu yazın Cigitek, Bökenşi ve Kökşe tekrar bir araya gelecek gibiydiler (Awezov, Güngör, İsmail, 1997: 185).

SONUÇ

Bu yüksek lisans tezi, Türkçedeki *gibi* edatının Kazakçadaki karşılıklarının incelenmesini konu edinmiştir. Konu, Kazakçadan Türkçeye ve Türkçeden Kazakçaya çevrilmiş iki romandan hareketle ele alınmıştır. Yapılan incelemeler sonucunda aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Türkçedeki *gibi* edatı Kazakçada kullanılmamaktadır. Ama bu Kazakçada benzetme edatının olmadığı anlamına gelmez. İncelediğimiz metinlerden *gibi* edatının Kazakçadaki karşılıkları olarak *siyaqtı*, *tärizdi*, *uqsas* ile Kazakçada artık ekleşmiş olan *-dAy* edatı ve *-şA* eki ile karşılandığını tespit ettik. Birçok yerde *gibi* edatını *-dAy* karşılamaktadır. *Tärizdi* genel olarak cümlede benzetme görevinde kullanılır ama cümlede daha çok eylemin gerçekleşmiş olabileceği yönünde, eldeki kanıtlardan, işaretlerden, izlerden hareketle bir çıkarımda, bir tahminde bulunmayı gösterir. *Tärizdi*'de davranış biçimi, üslup ön plandadır. *Siyaqtı* cümlede eylemin gerçekleşmiş olabileceği yönünde, eldeki kanıtlardan, işaretlerden hareketle bir yaklaşıklık, bir ihtimali gösterir. *Siyaqtı*'nın diğer edatlardan farkı olayı gözlemleyerek, dış görünüşe bakarak çıkarımda bulunulmasına işaret etmesidir. Yani cümlede olay görünüş bakımından veya gözlemlenerek ele alınıyorsa *siyaqtı* edatı kullanılır. Türkçede *benzemek* fiilinin Kazakçadaki karşılığı *uqsaw* fiildir ve cümlede edat görevinde de kullanılabilen *uqsas* sadece benzetme anlamında kullanılır. Kazakçadaki *-şA* çekim eki *-çA* şeklinde Türk lehçelerinde isimlere eklenerek birbirinden ayrı vazifeleri ile türlü çekim edatlarının (*gibi*, *kadar*, *göre*, *ile* tarafından bakımından, *üzere*, *sonra*, vb.) yerini tutmaktadır. Kazakçada benzetme görevinde kullanılmakta olan *-şA*, biçim olarak bulunmakla birlikte işlevsel olarak kullanılmamaktadır. Tespit ettiğimiz benzetme edatları bazı durumlarda birbirinin yerine kullanabilmektedir.

Başkalarşa üsti de cırtılmağan (Awezov, 1997: 81).

Diğerleri gibi elbiseleri yırtılmamış (Güngör, İsmail, 1997: 103).

Bu örnekte diğerlerinin elbiselerinin yırtıldığı, buna karşılık Böcey'in elbisesinin yırtılmadığı ifade edilmektedir. Başkalarıyla kıyaslayınca onun elbisesi yırtılmamıştır. *-şA* ekiyle başkalarına nazaran Böcey'in elbisesinin yırtılmadığı ifade ediliyor. Bu örnekte

–şA yerine *siyaqtı* veya *tärizdi* edatı gelirse cümlede anlam değişir. O zaman cümlede başkalar gibi Böcey’in de elbisesi yırtıldığı ama onlarınki gibi değil farklı biçimde yırtıldığı ifade edilmiş olur. Bu örneğin de gösterdiği üzere benzetme edatları her zaman birbirinin yerine kullanılamamaktadır. Aşağıda verilen örnekte ise cümlede iki kere geçen *gibi* edatı Kazakçaya *tärizdi* ve *siyaqtı* şeklinde çevrilmiştir. Bu cümleyi çevirirken çevirmen bir cümlede iki *tärizdi* kullanmaktansa *tärizdi* ile birçok yerde aynı görevi taşıyan *siyaqtı* edatını tercih etmiştir:

Veba şehirde kurnaz bir şeytan gibi değil, amaçsız bir serseri gibi geziniyordu (Pamuk, 2013: 72).

Oba alanıñ içine wlığına urıķ bolmaytın şaytan tärizdi emes, eşbir arman maķsatsız sandalęan köşe buzaķısı siyaqtı kezip cürgendi (Pamuk, Kurmetulı, 2019: 133).

Bu örnekte *şeytan gibi* ve *serseri gibi* kelimeler Kazakçaya *şaytan tärizdi* ve *buzakısı tärizdi* diye çevirilebilir veya *şaytan siyaqtı* ve *buzakısı siyaqtı* diye de çevirilebilir yani cümlede anlam değişikliği olmaz.

KAYNAKÇA

- AKSAN, D. (1990). *Her Yönüyle Dil (Ana Çizgileriyle Dil bilim) II, 3.baskı*. Ankara: TDK Yay.
- ALKAYA, E. (2002). "Kuzey Grubu Türk Lehçelerinde Edatlar". Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi. Elazığ.
- AWEZOV, M. *Abay Colı I*.
- AWEZOV, M. (1997). *Abay Yolu I*. Ankara: Bilig Yay.
- AWEZOV, M. Haz. ÇINAR, A (1997). *Folklor Yazıları*. Ankara: bilig Yay.
- AWEZOV, M. Haz İSMAİL, Z. GÜNGÜR, A. (1997). *Makaleler*. Ankara: bilig Yay.
- AŞA, E. (1997). "Muhtar Ömerhanoğlu Avezov ve "Abay Yolu" Romanının Tercümelemleri ile İlgili Bibliyografik Bilgiler." Ankara: bilig Yay bahar, Say: 5
- BALCI, O. (2014). "Kazak Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde Çekim Edatlarının İstemleri" Türkiye: Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, Sayı: 3/3
- BANGUOĞLU, T. (2004). *Türkçenin Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- BİRSEL, O. (1994). "Oğuz Grubunda Edatlar". İstanbul: İstanbul Üni, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.
- BİLGEGİL, M. K.(2014). *Türkçe Dilbilgisi* Konya: Salkımsöğüt Yay
- BOZDEMİR, O. (1999). "Orhan Pamuk'un "Beyaz Kale" Adlı Romanında, Osmanlı'nın Yakalandığı Hastalığa, "Aşk" Teşhisi Konur" Erzurum: A.Ü. Türkiyat Araştırmalar Enstitüsü Dergisi, Sayı.12.
- DEMİRCİ, K. İsmail Ulutaş Ferhat Karabulut(2006) *Kazak Türkçesi Grameri El kitabı* Ankara: Oku-yorum Yay,
- DOĞAN, O, KOÇ, K. (2013).*Kazak Türkçesi Grameri*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yay.
- DEMİR, N, YILMAZ, E. (2014).*Türk Dili El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yay.
- DEMİRAY, K. (1968). *Edatlar Üzerine, Cilt XVIII*. Ankara: Türk Dili Yay.
- DENY, J. (2009). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Kabalcı Yay.

- DENY, J. (1943). *Türk Dili Grameri* (Çev. Ali Ulvi Elöve), İstanbul.
- EDİSKUN, H. (1988). *Türk Dilbilgisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- ERCİLASUN, Ahmet.(2007). *Türk Lehçeleri Grameri*. Akçağ Yayınları, Ankara.
- ERCİLASUN, A. (1997). *Türk Dünyası Üzerine İncelemeler, 2.baskı*. Ankara: Akçağ Yay.
- ERGİN, M. (1980). *Türk Dil Bilgisi*. Boğaziçi Yay.
- GABAİN, A. V, Çev. AKALIN, M. (1988). *Eski Türkçenin Grameri*. Ankara: TTK Yay.
- GENCAN, T. N. (1979). *Dilbilgisi*. Ankara: TDK Yay.
- GRÖNBECH, K, Çev: AKALIN, M.v(1995). *Türkçenin Yapısı*.Ankara: TDK Yay.
-
- HACIEMİNOĞLU, N. (2015). *Türk Dilinde Edatlar*. İstanbul: Bilgi ve Kültür Sanat Yay.
- HACIEMİNOĞLU, N. (1984). *Türk Dilinde Edatlar*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- HEPÇİLİNGİRLER, F. (2007). *Türkçe Dilbilgisi*. İstanbul: Remzi Kitapevi
- BEKTAYEV, Q. *Qazaqşa -Orısşa Sözdik*.
- BİRAY, N., AYAN, E., KURMANGALİYEVA, E,G. (2015). *Çağdaş Kazak Türkçesi Ses-Şekil-Cümle Bilgisi Metinler*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yay
- İSKAKOV, A. (1991). *Kazirgi Kazak Tili-Morfologiya*. Almatı: Ana Tili Yayınları.
- İSKAKOV, A. (1967). *Kazak Tilining Grammatikası*. Almatı: Ğılım Yay.c
- KOÇ, Kenan. ve DOĞAN, Oğuz.(2004). *Kazak Türkçesi Grameri*, Gazi Kitabevi,
- CEYHAN, U. (2014) *Kazakça: Kazak Türkçesi*. Isparta: Fakülte Kitabevi
- KOÇ, K. BAYNİYAZOV, A. BAYNİYAZOVA, J.(2019). *Türkiye Türkçesi-Kazak Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: TDK Yay.
- KOÇ, K. BAYNİYAZOV, A. BAŞKAPAN, V. (2019). *Kazak Türkçesi- Türkiye Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: TDK Yay.

- KORKMAZ, Z. (1959). “Türk Dilinde +ça Eki ve Bu Ek İle Yapılan İsim Teşkilleri Üzerine Bir Deneme ”. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, Cilt XVII, Sayı:3-4.
- KORKMAZ, Z. (2007). *Türk Dili Üzerine Araştırmalar III*. Ankara: TDK Yay.
- KORKMAZ, Z. (2019). *Türkiye Türkçesi Grammeri Şekil Bilgisi*. Ankara: TDK Yay.
- Lİ, Y-S. (2004). *Türk Dillerinde Sontakılar*. Ankara: TDK Yay.
- NURALİYEVA, N. (2008). *Qazaqşa-Ağılşınşa Sözdik*. Almatı: Dayk-Press Yay.
- ORALTAY, H. YÜCE, N. PINAR, S. (1984). *Kazak Türkçesi Sözlüğü*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Yay.
- ÖZKAN, N. (1996). *Gagavuz Türkçesi Grameri (Giriş- Ses Bilgisi- Şekil Bilgisi- Cümle- SözlükMetin Örnekleri)*, Ankara: TDK Yay
- PAMUK, O. (2006). *İstanbul-Hatıralar ve Şehir*. Yapı Kredi Yay
- PAMUK, O. (2013). *Beyaz Kale*. İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- PAMUK, O. (2019). *Aq Qamal*. Astana: Foliant Yay.
- SULTANBEKOV, M. (1992). *Velikie Talanta Muhtara Avezova Monografiya*. Semipalatinsk.
- ŞENGÜL, M. (2007). “Kuzey Grubu Türk Lehçelerindeki Edatlar Üzerine Yapılan Kapsamlı Bir Çalışma”. Ankara: Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, Say.24.
- TİMURTAŞ, F. .K (1977). *Eski Türkiye Türkçesi*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Yay.
- TİMURTAŞ, F, K.(2012). *Eski Türkiye Türkçesi*, İstanbul: Kapı Yay
- TİKEN, K. (2004). *Eski Türkiye Türkçesinde Edatlar, Bağlaçlar, Ünlemler ve Zarf- Fiilleri*. Ankara: TDK Yay.
- TOPARLI, R. (2011). “Son Çekim Edatları, Türk Gramerinin Sorunları I-II Bildiriler”. Ankara: TDK Yay.
- Türk Ansiklopedisi* Cilt XXXII. Ankara: Milli Eğitim Basımevi. 1983.
- YAMAN, E. (2005). *Özbek Türkçesinde Edatlar*. Ankara:

YAVAŞ, Ö. (2018). “Ahmed Hamdi Tanpınar’ın Üçleme Romanlarındaki Son Çekim Edatlarının İşlevsel Bakımdan İncelenmesi”. Uşak: Yük Lis Tezi.

YUDAHİN. K. Çev: TAYMAS, A. (2011). *Kırgız Sözlüğü*. Ankara: TDK Yay.

EK 1. Orijinallik Raporu

 <p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU</p>
<p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA</p> <p style="text-align: right;">Tarih: 21/06/2021</p> <p>Tez Başlığı : Türkçe <i>Gibi</i> Edatı ve Kazakçadaki İşlevsel Karşılıkları</p> <p>.....</p> <p>Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 90 sayfalık kısmına ilişkin, 21/06/2021 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 18 'tir.</p> <p>Uygulanan filtrelemeler:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1- ☐ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç 2- ☐ Kaynakça hariç 3- ☐ Alıntılar hariç 4- ☒ Alıntılar dâhil 5- ☐ 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç <p>Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.</p> <p>Gereğini saygılarımla arz ederim.</p> <p style="text-align: right;">21/06/2021 Tarih ve İmza</p> <p>Adı Soyadı: Rozipka KHASHIMOVA Öğrenci No: N19121757 Anabilim Dalı: Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Programı: Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları</p>
<p><u>DANIŞMAN ONAYI</u></p> <p>UYGUNDUR.</p> <p>Prof. Dr. Nurettin DEMİR</p> <p>(Unvan, Ad Soyad, İmza)</p>

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
MASTER'S THESIS ORIGINALITY REPORT**

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
MODERN TURKISH LANGUAGES AND LITERATURES DEPARTMENT**

Date: 21/06/2021

Thesis Title : Postposition *Gibi* in Turkish and Functional Counterparts in Kazakh

According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options checked below on 21/06/2021 for the total of 90 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled as above, the similarity index of my thesis is 18 %.

Filtering options applied:

1. Approval and Declaration sections excluded
2. Bibliography/Works Cited excluded
3. Quotes excluded
4. Quotes included
5. Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

21/06/2021
Date and Signature

Name Surname: Rozipka KHASHIMOVA

Student No: N19121757

Department: Modern Turkish Languages and Literatures

Program: Modern Turkish Languages and Literatures

ADVISOR APPROVAL

APPROVED.

Prof. Dr. Nurettin DEMİR

(Title, Name Surname, Signature)

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
ETHICS COMMISSION FORM FOR THESIS**

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
Modern Turkish Languages and Literatures DEPARTMENT**

Date: 10/09/2020/

Thesis Title: Postposition Gibi in Turkish and Functional Counterparts in Kazakh

My thesis work related to the title above:

1. Does not perform experimentation on animals or people.
2. Does not necessitate the use of biological material (blood, urine, biological fluids and samples, etc.).
3. Does not involve any interference of the body's integrity.
4. Is not based on observational and descriptive research (survey, interview, measures/scales, data scanning, system-model development).

I declare, I have carefully read Hacettepe University's Ethics Regulations and the Commission's Guidelines, and in order to proceed with my thesis according to these regulations I do not have to get permission from the Ethics Board/Commission for anything; in any infringement of the regulations I accept all legal responsibility and I declare that all the information I have provided is true.

I respectfully submit this for approval.

Date and Signature

Name Surname: Rozipka KHASHIMOVA
Student No: N19121757
Department: Modern Turkish Languages and Literatures
Program: Modern Turkish Languages and Literatures
Status: MA Ph.D. Combined MA/ Ph.D.

ADVISER COMMENTS AND APPROVAL

Prof. Dr. Nurettin DEMİR
 _____
 (Title, Name Surname, Signature)